

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012 – 2014

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Jiří Valík

Konfliktní situace na základní škole

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED (PART TIME) STUDIES

2012 - 2014

DIPLOMA THESIS

Bc. Jiří Valík

Conflict situation at elementary school

Prague 2014

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 25. 2. 2014

Jiří Valík

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu své diplomové práce panu doc. PhDr. Felixovi Černochovi, Csc. za podporu a pomoc projevenou při tvorbě práce

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou vztahů a konfliktů v prostředí základní školy. Analyzuje definice, kategorie a druhy vztahů a příčiny vzniku a styly řešení konfliktů. Poznatky zjištěné v teoretické části jsou shrnuty a zhodnoceny v části praktické. Druhá polovina práce se věnuje výzkumu, jehož výsledky jsou interpretovány v samotném závěru diplomové práce.

Klíčové pojmy

Dotazníky, konflikty, konfliktní situace, respondenti, rodič, rozvoj, ředitel, řešení, učitel, vztah, výzkumy, základní škola.

Annotation

This thesis deals with the relationships and conflicts in elementary school. It analyzes the definitions, categories and types of relationships and causes of styles and conflict resolution. The findings identified in the theoretical part are summarized and assessed in the practical part. The second half of the work is devoted to the research, the results of which are interpreted at the very end of the thesis.

Key words

Conflicts, conflict situations, elementary school, development, Director, parent, questionnaires, relationship, research, respondents, solutions, teacher.

OBSAH

ÚVOD	10
1 VZTAHY A KONFLIKTY	11
1.1 Definice vztahu	11
1.2 Kategorizace vztahů	12
1.3 Definice konfliktu	13
1.4 Dynamika konfliktů	14
1.5 Druhy konfliktů.....	15
1.5.1 Jiné kategorie konfliktů.....	17
1.5.2 Rozdělení lidí dle způsobu vyrovnání se s vnitřními a vnějšími konflikty	19
1.6 Styly řešení konfliktů	19
1.7 Druhy řešení konfliktů	21
1.7.1 Řešení konfliktu jeho aktéry	21
1.7.2 Řešení nezúčastněnou osobou.....	22
2 KONFLIKTNÍ SITUACE	23
2.1 Příčiny, vznik a zdroje konfliktních situací	23
2.2 Jednotlivé role účastníků konfliktní situace	25
2.3 Vliv neřešených konfliktů	27
2.3.1 Vliv neřešených konfliktů na jedince.....	27
2.3.2 Vliv neřešených konfliktů na vztahy.....	27
3 KONFLIKTNÍ SITUACE NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	28
3.1 Vztahy ve školním prostředí	28
3.1.1 Vztah učitel - ředitel	28
3.1.2 Vztah ředitel - žák.....	29
3.1.3 Vztah učitel - rodiče.....	30
3.1.3.1 Důvody pro kooperaci školy a rodiny	31
3.1.3.2 Role rodičů.....	33
3.1.3.3 Formy kooperace rodiny a školy	35
3.1.4 Vztah učitel - veřejnost	36
3.1.5 Vztah učitel - učitel	37
3.1.6 Vztah učitel – žák.....	37
3.1.6.1 Vztah učitele k žákovi.....	38
3.1.6.2 Vztah žáka k učiteli.....	39
3.1.6.3 Dělení složek vztahu učitele a žáka	40
3.1.6.4 Budování a udržení harmonického vztahu žáka a učitele	41
3.1.6.5 Vliv vztahu učitele a žáka na funkčnost výchovně vzdělávacího procesu.....	43
3.1.7 Vztah žák – žák	44
3.1.7.1. Role spolužáků a jejich smysl	45

3.1.7.2 Tvorba a rozvoj vztahů mezi spolužáky a možné problémy	47
3.2 Konkrétní konflikty, k nimž může v prostředí základní školy dojít.....	48
3.2.1 Vztah učitel – ředitel	48
3.2.2 Vztah ředitel – žák	49
3.2.3 Vztah učitel – rodiče	49
3.2.4 Vztah učitel – veřejnost.....	50
3.2.5 Vztah učitel – učitel	50
3.2.6 Vztah učitel – žák.....	50
3.2.7 Vztah žák – žák	51
4 PRŮZKUM	52
4.1 Charakteristika výzkumného problému	52
4.2 Cíle výzkumu, výzkumná otázka	52
4.3 Výzkumná metoda	53
4.3.1 Pozorování	53
4.3.2 Škálování.....	54
4.3.3 Dotazník	54
4.3.4 Interview	55
4.3.5 Metoda verbálních výpovědí.....	56
4.3.6 Obsahová analýza	56
4.3.7 Případová studie (kazuistika).....	56
4.3.8 Projektivní metoda	57
4.3.9 Experiment.....	57
4.4 Výzkumná skupina a její charakteristika	59
5 VÝSLEDKY PRŮZKUMU	60
5.1 Analýza výsledků a šetření	68
5.2 Vyhodnocení výsledků	70
6 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	71
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	73
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	75

ÚVOD

Za téma své diplomové práce jsem zvolil „Konfliktní situace na základní škole“. Toto téma pokládám za velice zajímavé a zpracování textu s tímto námětem značně přínosné. Cílem mé práce je podat výstižný souhrn informací týkající se vztahů a konfliktů, které v prostředí základní školy vznikají a rozvíjejí se. V počátku svou práci uvedu vysvětlením a přiblížením pojmů vztahy a konflikty. Následně se bude práce věnovat konfliktním situacím na základní škole se zahrnutím osob, které v tomto prostředí působí a tím pádem se do takovýchto situací mohou dostat a dostávají. V druhé polovině práce bude obsažena praktická část, která bude věnována výzkumu zaměřenému na charakter a stav vztahů na základní škole z pohledu jejích žáků. Pro sběr dat na závěr této práce vyhodnocených, bude použit dotazník sestávající z otázek zaměřených na vztahy a případné konflikty s třídním učitelem, ředitelem školy, spolužáky, ostatními učiteli a rodiči.

Cílem celého výzkumu je, zjistit současnou podobu vztahů na základní škole, konkrétně pražské základní škole na Barrandově, k čemuž budou použity konkrétní výzkumné otázky.

Při tvorbě mé diplomové práce použiji více metod, a to konkrétně metodu srovnávání, analýzu a též metodu dotazování. Právě jmenované metody jsou z mého pohledu nejdostupnější, ale zároveň nejefektivnější a proto jsem zvolil právě jejich kombinaci. Množství tištěné literatury, kterou mohu k danému tématu použít jako podklad pro sběr informací je rozsáhlé.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VZTAHY A KONFLIKTY

První kapitola uvádí celou práci prostřednictvím seznámení s výklady, definicemi, děleními a druhy základních pojmů, jejichž výskyt je pro kompletnost práce s tématem „Konfliktní situace na základní škole“ zcela zásadní.

1.1 Definice vztahu

Nejobecnější definice vztahu jej konkretizuje jako rys spojující dva a více subjektů. Takováto spojitost může mít mnoho forem, jejichž podoba je přímo závislá na řadě okolností, které podmiňují existenci a trvání tohoto vztahu.

Zmíněné formy můžeme rozdělit na působící jednostranně či oboustranně.

Pro účely této práce je důležité zmínit a zaměřit se především na vztahy mezi lidmi, neboli mezilidské vztahy.

Vztahy mezi lidmi jsou samozřejmě definovány stejným zněním jako vztahy samotné s doplněním podoby subjektů, jimiž jsou v tomto případě lidé. Podob mezilidských vztahů je taktéž celá řada a i tyto vztahy mohou fungovat jednostranně či oboustranně. Pro demonstraci konkrétní podoby jednostranně působícího mezilidského vztahu je možné použít příklad platonické lásky, oboustranně funkční vztah mezi lidmi je tedy zcela zřejmě láska či přátelství.

1.2 Kategorizace vztahů

Vztahy se dělí na různé typy, přičemž takovýchto rozdělení je více druhů. Nejběžnější dělení člení vztahy na:

- 1) rodinné
- 2) přátelské
- 3) manželské
- 4) partnerské
- 5) pracovní
- 6) další

Jiné dělení se různí dle konkrétního charakteru vztahu a jeho podoba je následující:

Dle charakteru zásad dělíme vztahy na:

- a) formální
- b) neformální

Dle délky trvání vztahy dělíme na:

- a) dlouhodobé
- b) krátkodobé

Dle cíle vytvoření jsou vztahy děleny na:

- a) nutné
- b) nahodilé

Dle způsobu vzniku se vztahy dělí na:

- a) přirozené
- b) pracovní

Dle druhu vztahové skupiny vztahy dělíme na:

- a) partnerské

- b) rodičovské
- c) terapeutické
- d) pracovní
- e) další

1.3 Definice konfliktu

Smysl pojmu „konflikt“ se pojí s významem tohoto slova pocházejícího z latiny, které je překládáno jako srážka, střet či souboj. Zjednodušeně řečeno podstata konfliktu vyjadřuje spor dvou a více osob o totožnou věc současným projevem nároku, s čímž je spojen tím vyvolaný boj, přičemž samotným konfliktem je právě kolize rozporných úsilí, snah, názorů a myšlenek všech zúčastněných osob.

Mezi nejznámější osobnosti, které se problematikou konfliktů zabývaly, patří američtí sociologové Gidding, Ross, Ward, E. Park, W. Burgess a Lewis Coser. V 50. letech 20. století vznikla samotná teorie konfliktu, která sestává ze snahy prokázat, že existence konfliktů může přispět k utužení sociálního řádu. Tvrdí, že konflikt mezi dvěma subjekty podporuje jejich vlastní identitu. Mimo obecné dělení konfliktů tato teorie vymezuje dva druhy – konflikt realistický a nerealistický.

1. Realistický konflikt

Realistický konflikt řeší skutečně existující spor. Vítězem se stává silnější ze zúčastněných, což je závěrem celého konfliktu.

2. Nerealistický konflikt

Nerealistický konflikt není logickým východiskem reálně existujícího problému. Jedná se o spontánní projev agrese, jehož smyslem bývá zbavit se zlosti.

1.4 Dynamika konfliktu

Konflikt ve většině případů nevzniká náhle, ale vyvíjí se v určitých stádiích, která blíže popisuje a řadí americký autor, konzultant a řečník v odvětví organizačního rozvoje, Peter Block. Podle něj existují takováto stadia čtyři. Ta spoluutváří celkový cyklus konfliktu a vyvíjí se v následujícím sledu:

1. Očekávání a předzvěst konfliktu v momentě, kdy samotný konflikt ještě nenastal
2. Prozatím nevyslovený nesouhlas a rozpor. V tuto chvíli se již napětí stupňuje, ale k otevření konfliktu ještě nedošlo
3. Propuknutí diskuse, v jejímž rámci začíná docházet ke konečnému sdělování názorů jednotlivých stran
4. Otevření konfliktu, což zahrnuje průběh vyjasňování konkrétních neshod a samotné reakce účastníků konfliktu

Reakce jednotlivých aktérů konfliktu nelze shodně popsat a shrnout, neboť se liší dle charakteru, výchovy, získaných zkušeností a mnoha dalších okolností. Jako příklady je ale možné uvést smích, apatii, snahu o rozbor problému, agresí, vybíjení si zlosti, kapitulaci, žerty, ironii, pláč, atd.

Mezi zmíněné okolnosti ovlivňující odezvu na názor druhé strany během konfliktu řadíme například zdroje vycházející z:

- dětské představy, kterou jsme o konfliktu získali během dětství a dospívání
- chování ovlivněného vzorem dospělých jedinců (rodiče, učitel, atd.)
- závěrů předkládaných masovými médii
- vlastních, během života získaných zkušeností s konflikty

1.5 Druhy konfliktů

Konflikty dělíme dle různých charakteristik různým způsobem. První z těchto dělení je založené na celkovém počtu osob účastnících se daného konfliktu. Výsledkem jsou čtyři třídy, mezi něž řadíme intrapersonální neboli vnitřní konflikty, interpersonální konflikty, meziskupinové konflikty a konflikty jedince se skupinou.

□ intrapersonální konflikty (vnitřní konflikty)

Účastníkem intrapersonálních konfliktů je pouze jedna osoba. Průběh tohoto druhu konfliktu sestává z vnitřních střetů jedince, které mohou zahrnovat například konflikty představ, názorů, zájmů, atd.

Tyto konflikty tedy vznikají v člověku samém. Nejběžnější situace tohoto typu řeší neumění se rozhodnout mezi dvěma možnostmi. Důvodem bývá nejčastěji buď přitažlivost obou možností či odpudivost obou možností.

Kombinování eventualit přináší tyto nejčastější intrapersonální konflikty:

- První typem je situace, v níž se jedinec musí rozhodnout mezi dvěma stejně přitažlivými a výhodnými možnostmi. Z oblasti školství jmenujme příklad, kdy se učitel žáka ptá: „Za reprezentaci školy si zasloužíš ocenění. Můžeš si vybrat vstupenky do kina či na plovárnu.“

Tyto možnosti představují pro dítě školního věku konflikt při výběru, protože jsou atraktivní obě dvě.

- Dále se zmiňme o situaci, kdy je třeba se naopak rozhodnout mezi dvěma nepříznivými možnostmi. Intrapersonální konflikt tohoto druhu opět ze školního prostředí vyvolává v žákovi otázka: „Přeješ si odpovídat ústně či písemně?“

- Existuje ale také třetí možnost, jíž představuje rozhodování mezi zdvojenou kladnou a zápornou možností. Pro demonstraci tohoto typu vnitřního konfliktu využijme příklad úvah žáka nepřipraveného na písemnou zkoušku: Mohu do školy jít a tím se vyhnout problémům s vysvětlováním neomluvené absence, ale výsledkem testu bude jistě nedostatečná nebo do školy nepůjdu a ušetřím si špatnou známku, ale budu muset řešit důsledek neomluvené hodiny.

Typem intrapersonálního konfliktu, jehož řešení je jedinci zvládáno nejlépe a nejsnáze, je bezesporu situace, v níž je rozhodováno mezi dvěma přitažlivými možnostmi. Důvod je zřejmý – ať se člověk rozhodne jakkoliv, vždy bude spokojen.

□ interpersonální konflikty

Interpersonálních konfliktů se účastní dva lidé. Podstata a možný obsah takovýchto konfliktů je ale obdobný. Opět dochází ke sporům ohledně názorů, postojů, zájmů, atd.

□ meziskupinové konflikty

Meziskupinové konflikty se odehrávají mezi dvěma skupinami osob. Takovýto konflikt vzniká buď v rámci jedné skupiny, která je jím rozdělena na dva tábory. Tento typ konfliktu se nazývá intraskupinový. Příkladem může být konflikt žáků v jedné třídě. Druhou možností je interskupinový konflikt, který může vzniknout například mezi dvěma třídami.

□ konflikt jedince se skupinou

Ojedinělým druhem konfliktu je spor, který se odehrává mezi jednou osobou stojící na jedné straně a celou skupinou osob stojících na straně druhé. Při konfliktu tohoto druhu se jedinec dostává do opozice vůči ostatním.

Další dělení využívá psychologickou charakteristiku daného konfliktu, podle níž jsou konflikty členěny na:

a) konflikty vjemů a představ

Vjemy všeobecně jsou okamžitě zpracovávány mozkem s kombinací doplnění již získané zkušenosti člověka. Na základě této skutečnosti ale může dojít ke zkreslení, protože vnímání vjemů a zkušenosti jsou zcela subjektivní. To je důvod, proč se představy ohledně jedné a té samé věci mohou u dvou odlišných lidí zcela rozcházet. A to je právě základ vzniku konfliktu vjemů a představ. Takovýto konflikt vzniká nejčastěji v rodinném či pracovním prostředí.

b) konflikty postojů

Každý člověk si během života buduje celou řadu postojů, na jejichž vzniku se velice významně podílí sociální učení. Ke konfliktům postojů dochází velice často a to v různých oblastech.

b) konflikty názorů

Názor představuje spojení dojmu a subjektivního hodnocení. A právě výsledek či postup při hodnocení se může stát původem vzniku konfliktu. Stačí pouhé použití různých kritérií hodnocení. Jako příklad uveďme situaci, v níž dva učitelé hodnotí stejného žáka, ale dopracují se k odlišným známkám.

Ve vědě jsou podobné případy řešeny prostřednictvím testování hypotéz, jehož výstupem je určení platného názoru. V běžném životě je možné takovýto konflikt řešit pomocí diskuze či dotázání se třetí strany, nejlépe odborníka.

d) konflikty zájmů

Konflikt zájmů vzniká především všude tam, kde existují pochybnosti, jestli zaměstnanec dané společnosti není při výkonu své práce a s ním spojeným rozhodováním ovlivňován svými osobními zájmy. Pro řešení takovýchto situací vznikají ve společnostech, kde tyto konflikty hrozí různá pravidla a opatření.

1.5.1 Jiné kategorie konfliktů

Konflikty je možné dělit dle dalších kritérií. Další z kategorií dělí konflikty na mobilizující a demobilizující.

Mobilizující konflikty – jsou konflikty, jejichž výstupem bývá povzbuzení aktivity daného zúčastněného jedince. K jejich vyvolání tedy často dochází záměrně s úmyslem povzbuzení druhé strany k jednání a například vyřešení nějakého dlouhodobějšího problému.

Demobilizující konflikty – jsou konflikty, které naopak zapříčiňují ztrátu sebedůvěry a aktivitu jedince tlumí či zcela znemožňují. Tyto konflikty jsou tedy často jednou stranou vyvolány z důvodu zastrašení strany druhé.

V dalším textu práce budou některé druhy konfliktů rozebrány.

Kromě samotných druhů konfliktů, existují také jejich modely, které vznikly pro možnost studie důvodů vzniků konfliktů, jejich průběhu a následné volby nejvhodnější strategie řešení. Mezi nejčastěji studované a užívané patří následujících pět modelů. Bázlivé kuře a neurvalec, střet neurvalců, projev dobrého přítele, čin dobrého vedoucího a maximalizace rozdílu za každou cenu.

Bázlivé kuře a neurvalec

Tento model pojednává o vzorové situaci, při níž dvě auta jedou proti sobě. Jeden z účastníků, který je pro potřeby této situace zobrazován jako kuře, celou situaci vyřeší volbou ústupy, uhne na svou stranu silnice. Druhý aktér konfliktu, v roli neurvalce, jede stále rovně, neuhne. Závěrem tohoto modelu konfliktu je skutečnost, že kdo ustoupí, prohraje, ale v uvozovkách si tím zachrání život.

Střet neurvalců

Tento model má stejný scénář jako model první s výjimkou závěru, v němž dochází k havárii a to důsledkem skutečnosti, že na svou stranu silnice neuhne ani jeden ze zúčastněných. Pro takovéto typy osob má neústupnost zvláštní cenu stejně jako vidina kapitulace druhé strany.

Jak ale již bylo výše zmíněno, tento model končí nehodou.

Projev dobrého přítele

Konflikt tohoto typu zahrnuje osobu neústupnou a osobu, kterou můžeme nazvat jako moudřejší, která se rozhodne ve prospěch druhého ustoupit a vyhovět. Nekompromisní aktér konfliktu sice úspěšně uskuteční svůj záměr a dosáhne kýženého cíle, ale druhá strana vítězí morálně prostřednictvím povznesení svého stavu hodnot.

Čin dobrého vedoucího

Tento typ modelového konfliktu simuluje situaci, v níž nevolí ústup ani jedna ze zúčastněných stran. Výsledkem je soupeření a vzájemně výhodné soutěžení.

Maximalizace rozdílu za každou cenu

Pro objasnění podstaty tohoto modelu konfliktu je výstižná věta „ať mám méně, jen když ty máš ještě méně!“

1.5.2 Rozdělení lidí dle způsobu vyrovnávání se s vnitřními a vnějšími konflikty

Dle sklonu k prožívání a způsobu vyrovnávání se s vnitřními a vnějšími konflikty je možné odlišovat tyto dva typy lidí:

a) Typ s malou internalizací (osvojením) frustrujících stimulů, který z vzniklých konfliktů pozitivně nečerpá, nepoučí se z nich a má tendence k opakování konfliktů.

b) Typ s velkou internalizací (osvojením) frustrujících stimulů, který je při prožívání konfliktů příliš emotivní, ale ve výsledku se ze střetu poučí. Tento typ má sklon k vnitřním konfliktům.

1.6 Styly řešení konfliktů

Řešení konfliktů se různí dle charakteru konkrétního sporu. Přesto je ale možné styly řešení konfliktů rozdělit do čtyř výchozích kategorií:

- „únik, vyhýbání se konfliktu, jeho popření
- konfrontace, agrese
- kompromis (řešení problému)
- přizpůsobení se názoru protistrany, ústup ze svého stanoviska“

Následuje krátký popis jednotlivých kategorií:

- únik, vyhýbání se konfliktu, jeho popření

Tuto variantu řešení konfliktu volí ve většině případů bázlivé typy lidí, kteří se neradi pouštějí do přímé konfrontace. Tento styl řešení ovšem bohužel není řešením v pravém slova smyslu. Většinou se jedná o pouhé oddálení nutného řešení konfliktu.

- konfrontace, agrese

K přímé konfrontaci doprovázené agresí dochází v případě, že žádná ze zúčastněných stran není schopná ústupku. Průběh takového řešení bývá nepříjemný. Může takto dojít k vyřešení konfliktu a celého problému jednou provždy, ale také nemusí. Takovéto řešení může být pouhým stimulem pro vznik nového konfliktu v budoucnu.

- kompromis (řešení problému)

Kompromis je samozřejmě nejrozumnějším řešením konfliktu. Každá strana učiní nějaký ústupek, čímž dá najevo straně druhé, že je ochotna spolupráce pro blahou obou.

- přizpůsobení se názoru protistrany, ústup ze svého stanoviska

Řešení přizpůsobením se druhé straně je obdivuhodným stylem řešení konfliktu, nicméně v budoucnu může toto jednání vyústit v očekávání protistrany, že se svých požadavků a názorů vzdá ustupující vždy.

Dovést konflikt k pozitivnímu konci není jednoduché a takovéto řešení vyžaduje umění komunikace, trpělivost a snahu. Toto jsou ale vlastnosti a schopnosti, jimiž neopývá každý, a proto při nedostatku těchto umů volí raději jedinci ústup z konfliktu či snahu zamezit samotnému vzniku sporu.

Existují samozřejmě i tací, kteří se ke konfliktu stavějí čelem a snaží se prokázat svou pravdu, svůj zájem. Takovéto typy lidí ovšem často lehce podléhají agresivitě. Ani takováto konfrontace ani únik ale většinou k úspěšnému řešení konfliktu nevedou.

Ideálním způsobem je „řešení problému“, při němž účastník sporu projevuje snahu nalézt společné východisko, které bude vyhovovat oběma zúčastněným stranám. Takovéto jednání označujeme jako kompromis. Při kompromisu ale musí každá strana učinit určitý ústupek ze svých požadavků.

1.7 Druhy řešení konfliktů

Řešení konfliktu se různí dle jeho příčiny, průběhu a také povahy zúčastněných stran. Mezi druhy řešení konfliktů je možné zahrnout řešení spontánní a úmyslné.

Spontánní řešení

Spontánní řešení konfliktů se dostavují samovolně, jsou okamžitou, přirozenou reakcí účastníka sporu. Jedná se o obranný mechanismus, jehož prostřednictvím se jedinec je schopen vyrovnat s problémem. Mezi takovéto techniky patří například:

- vyhýbání se konfliktu, únik, agresivita
- odevzdanost, kapitulace, popírání, aj.

Jmenované reakce se ve většině případů dostavují v různých vzájemných kombinacích.

Úmyslná řešení

V určitých situacích se konflikt neřeší okamžitě, ale jeho řešení je možné naplánovat. V takových případech mluvíme o úmyslných neboli záměrných řešeních. Konflikt je řešen buď přímo některým z jeho účastníků, či naprosto nezúčastněnou osobou, která převezme iniciativu s úmyslem spor vyřešit.

1.7.1 Řešení konfliktu jeho aktéry

V takovémto případě řeší konflikt přímo jeho účastníci. Podstatou je potlačit napětí, snížit averzi a zasáhnout do soupeřivého postupu a postoje na obou sporných stranách.

Z účastníků konfliktu se v tu chvíli stávají jeho řešitelé a je tedy třeba se od původních rolí a své zainteresovanosti do sporu oprostít. To nebývá jednoduchý úkol, a proto se často stává, že takovýto styl řešení konfliktu selže.

1.7.2 Řešení nezúčastněnou osobou

Častěji bývá k řešení konfliktů přizvána třetí strana, jejíž objektivita je pro nalezení východiska sporu mnohdy zásadní.

Oficiálně přizvaná strana může být mediátor, soud nebo arbitráž

a) Mediátor

Mediátor je třetí osobou s tzv. smířčí rolí, která představuje zprostředkovatele při komunikaci mezi jednotlivými aktéry sporu. Cílem jeho přítomnosti je dohodnout řešení konfliktu a dosáhnout uvést do pořádku vzájemné vztahy jedinců konfliktu se účastnících.

b) Soud

Soud zasahuje do řešení konfliktů v situacích, kdy dochází k porušování zákonů. Úkolem soudu není dospět k uspokojení přání a potřeb zúčastněných stran nebo dosáhnout jejich smíru. Řeší pouze dodržování zákonů a rozhoduje o právech sporných stran. Konečným výstupem tohoto typu řešení konfliktu je konečný verdikt, neboli rozhodnutí soudu, jímž se aktéři sporu musí řídit.

c) Arbitráž

Arbitráž neboli rozhodčí řízení je způsob řešení konfliktu, který je volen jako nezávislá třetí strana, u níž ovšem není třeba právnického vzdělání. Arbitr vyslechně každou stranu, zhodnotí vyslechnuté argumenty a žádosti a dospěje k rozhodnutí, které je pro klienty, tedy účastníky konfliktu právně závazné.

2 KONFLIKTNÍ SITUACE

Tato kapitola popisuje a rozebírá konfliktní situace, jejich podstatu a komponenty. Dále se práce v této části věnuje jmenování a rozboru samotných příčin vzniku konfliktních situací, druhům funkcí a úloh jednotlivých osob zainteresovaných do konkrétní konfliktní situace a v závěru také důsledkům neřešených konfliktů.

Konfliktní situace vyjadřuje v podstatě totéž co konflikt samotný. Při této situaci konflikt vzniká a probíhá. Její podstatou je demonstrace neslučitelných zájmů, cílů, názorů dvou a více stran. Jedná se o neshodu požadavků sociálního prostředí na chování jedince a jeho sklony k určitému chování. Jde o situace, které vyžadují zásadní řešení.

Každá konfliktní situace obsahuje jednotlivé složky, mezi něž řadíme:

- konfliktní jednání
- neslučitelnost zájmů, tedy samotná podstata konfliktní situace a konfliktu jako takového
- účastníci konfliktní situace, jednotlivé strany

2.1 Příčiny, vznik a zdroje konfliktních situací

Příčin a zdrojů, v jejichž důsledku ke konfliktní situaci dochází, je nespočet. Obecně je ale možné určit tyto dva druhy:

1) Vnější zdroje konfliktních situací – vnější zdroje konfliktních situací souvisí s vnějšími konflikty, které se odehrávají mezi dvěma a více stranami.

2) Vnitřní zdroje konfliktních situací – vnitřní zdroje konfliktních situací jsou spjaty s vnitřními konflikty, které byly zmíněny v první kapitole celé práce. Takovéto situace se odehrávají v člověku samotném a jako příklad mluvící za vše je možné uvést duševní konflikt při volbě povolání.

Příčinami konfliktních situací je myšlen soubor konkrétních impulsů, jejichž vznik a existence ústí právě v samotnou konfliktní situaci. Tyto příčiny je možné rozdělit do osmi samostatných kategorií:

- a) konfliktní situace vznikající v souvislosti s majetkem
- b) konfliktní situace vznikající v důsledku sporných psychologických potřeb (potřeba přátelství, soužití, volnosti, svobody, zabezpečení, atd.)
- c) konfliktní situace vznikající v souvislosti s významem a pohledem na hodnotový systém (náboženské konflikty, politické konflikty, spory kvůli životnímu stylu)
- d) konfliktní situace vznikající na základě náhodného aktuálního stavu a rozpoložení jednoho či více účastníků sporu – nedostatek odpočinku, spánku, času, hlad, bolest, atd.
- e) nedostatek či naopak nadbytek informací
- f) rozdílnosti v osobnostním nastavení – odlišný temperament, různé postoje k přijímání změn, atd.
- g) nedostatečné umění komunikace a jednání s lidmi
- h) silně zažité pocity - především strach

Konfliktní situaci často netvoří pouze jedna z výše jmenovaných kategorií, ale kombinace dvou a více z nich. Každá z těchto kategorií představuje jinou obtížnost a jiný přístup k řešení daného konfliktu. Například konfliktní situace založená na sporu o majetek bývá zpravidla snáze řešitelná než konfliktní situace vzniklá v důsledku sporných psychologických potřeb. Stejně tak řešení konfliktu pro rozdílné psychologické potřeby je jednodušeji dosažitelné než v případě růzností v oblasti hodnotového systému. Řešení tohoto druhu konfliktních situací je jedním z nejtěžších, neboť jejich obsah spoluutváří identitu jedince a smysl našeho bytí, v čemž se kompromis nachází ve většině případů velice nelehce.

Není možné vymezit omezený okruh oblastí, v nichž ke konfliktním situacím dochází, jelikož takovéto spory se týkají všech úrovní společnosti. Konfliktní situace konkrétně vznikají:

- 1) mezi jednotlivci
- 2) v rodinném kruhu
- 3) mezi organizovanými skupinami
- 4) mezi státy
- 5) mezi komunitami
- 6) mezi různě nábožensky orientovanými skupinami
- 7) mezi skupinami uznávajícími různé politické ideologie

Každá konfliktní situace zahrnuje tři různé roviny. Konkrétně se jedná o rovinu racionální, emocionální a hodnotovou. Obsah jednotlivých rovin ovlivňuje samotnou konfliktní situaci a i její následné řešení.

1) Racionální rovina je úzce spjata s obsahem, významem a cíli, jichž chtějí sporné strany během konfliktu dosáhnout.

2) Emocionální rovina reflektuje psychické potřeby a emocionální vztahy mezi jednotlivými stranami účastnicími se konfliktní situace. Tato rovina nabírá na významu tím, čím je vztah mezi aktéry konfliktu užší a silnější.

3) V hodnotové rovině se odráží elementární hodnoty jednotlivých sporných stran konfliktní situace.

2.2 Jednotlivé role účastníků konfliktní situace

V průběhu jakékoliv konfliktní situace hrají její účastníci určité sociální role, které předurčují jejich úlohu a reakce v celém konfliktu. Role se liší dle charakteru jednotlivých osob, jež jsou jejich nositeli. Mezi nejčastěji uváděné role účastníků konfliktní situace se řadí role účastnická, moralizující, provokující, řešitelská, evidující, distancující a nevšímavá.

a) Účastnická role

Účastnickou roli hrají samotné sporné strany, mezi nimiž konfliktní situace vznikla a jsou tedy přímými účastníky konfliktu.

b) Role moralizující

Moralizující role je typická pro účastníky konfliktu, kteří se snaží nějakým způsobem ovlivnit průběh konfliktu a jeho následky do určité míry utlumit a protistrany smířit. Takovéto osoby se staví do autoritativní pozice

c) Role provokující

Provokující role je charakteristickým rysem jedinců, kteří se průběh konfliktní situace snaží co možná nejvíce vystupňovat a účastníky sporu provokují k vyostření celé situace do zbytečných rozměrů.

d) Role řešitelská

Řešitelskou roli hrají osoby snažící se racionálně najít a posoudit samotný zdroj a původ vzniku konfliktní situace. Jejich jednání bývá objektivní, zbavené zbytečných zúčastněných emocí a jeho výstupem je zprostředkování zásadních a nestranných informací, díky nimž je možné snadněji nalézt východisko a řešení celého konfliktu.

e) Role evidující

Nositelem evidující role je pouhý pozorovatel konfliktu, který do jeho průběhu nijak nezasahuje a s aktéry sporu není v žádném kontaktu. Jeho úlohou je situaci komentovat a hodnotit, což může, ale také nemusí přispět k řešení celé situace.

f) Role distancující

Distancující roli hraje jedinec, který se zapojení do průběhu konfliktní situace mermomocí brání, nijak ji nekomentuje ani nehodnotí. Ačkoliv může mít takováto osoba informace zásadní pro vyřešení sporu, necítí potřebu se ani předáním těchto údajů do konfliktu zapojovat.

g) Role nevšímavá

Nevšímavá role je charakteristická pro osoby, které buď probíhající konflikt ve svém okolí zcela ignorují, nebo si jej ani nepovšimnou.

2.3 Vliv neřešených konfliktů

Dlouhodobě neřešené konflikty narušují duševní rovnováhu a zvyšují psychické napětí. V některých případech může neřešení konfliktních situací ať už vnitřních či vnějších vést k psychosomatickým onemocněním, jako například nemoci žaludku a dvanácterníku, poruchy krevního tlaku. Je také známo, že existuje jistá spojitost mezi neřešením konfliktů a vznikem rakoviny.

Neřešené konfliktní situace mají vliv nejen na jedince, ale také na vztahy mezi jedinci, jichž se konflikt přímo či nepřímo týká.

2.3.1 Vliv neřešených konfliktů na jedince

Mezi hlavní a nejčastější důsledky neřešených konfliktních situací na jedince patří v první řadě trápení se, náladovost, nechutenství. V pokročilejší fázi se dostavují poruchy spánku, trávení a deprese, což jsou podněty, které už začínají ohrožovat zdraví člověka a také jeho výkon.

2.3.2 Vliv neřešených konfliktů na vztahy

Vzhledem k tomu, že určitá část konfliktních situací se vždy odehrává mezi více lidmi, je zcela zřejmé, že neřešení takovýchto situací má zásadní vliv na mezilidské vztahy. Společnost na osoby, které se častěji stávají účastníky různých konfliktních situací, reaguje vyhýbáním a tito jedinci se tak často ocitají v sociální izolaci.

3 KONFLIKTNÍ SITUACE NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Tato kapitola je již konkrétněji zaměřena na konflikty a konfliktní situace vznikající a odehrávající se v prostředí základní školy. Práce zde popisuje veškeré potenciální účastníky možného konfliktu, jejich vztahy a modelové konfliktní situace. V závěru kapitola obecně shrnuje pravidla pro řešení sporů právě v prostředí základní školy.

3.1 Vztahy ve školním prostředí

Základní škola je prostředí, kde se střetává větší množství různých úrovní autorit. Uvnitř této oblasti vznikají a rozvíjejí se vztahy mezi žáky, učiteli, žákem a učitelem, žákem a ředitelem, učitelem a ředitelem. Vztahy ve školní sféře jsou ale ovlivňovány i z vnějšího prostředí. Do těchto vztahů zasahují ve velké míře rodiče a celkově rodina žáků či veřejnost.

V prostředí základní školy se nejvíce rozvíjí vztahy učitelů s ostatními zmíněnými stranami, vzájemné vztahy žáků, popřípadě vztah žáka a ředitele.

Díky množství různých vztahů, které se se školním prostředím prolínají, vzniká i velká pravděpodobnost vzniku všemožných konfliktů. Co vztah, to potenciální konflikt.

Zcela nesporně největší pravděpodobnost zrodu konfliktní situace existuje ve vztahu žák – učitel.

3.1.1 Vztah učitel – ředitel

Dobrý vztah učitele a ředitele je pro správné fungování školy zcela zásadní, protože přímo ovlivňuje práci učitelů a jejich přístup k učení. Z tohoto důvodu je nutné, aby ředitel charakterem svého vztahu k jednotlivým učitelům působícím na jeho škole

odpovídal následujícím zásadním principům, které jsou shrnuty v souboru pěti obecných zásad chování ředitele základní školy:

- Váží si a uznává práci učitele a jeho osobnost jako profesionála
- Aktivně vyjadřuje podporu učiteli ohledně žakovské kázně
- Je vstřícný a ochotný naslouchat
- Je nestranný, spravedlivý, spolehlivý
- V případě konfliktní situace s rodiči žáků stojí za svými učiteli

Nedodržování těchto zásad ze strany ředitele může být příčinou různých konfliktů, čehož je třeba se vyvarovat také proto, aby nevznikl špatný příklad pro žáky.

3.1.2 Vztah ředitel – žák

Vztah mezi ředitelem a žákem základní školy nebývá často nijak zvlášť rozvíjen, protože žák a ředitel se za normálních okolností nedostávají do bližšího kontaktu, a když, tak jen velmi sporadicky.

Jedním z možných případů, kdy ke vzniku takového vztahu dochází, je situace, kdy ředitel je zároveň vyučujícím žáka a tím pádem průběh vztahu probíhá stejným způsobem jako v případě vztahu mezi žákem a učitelem.

Druhým případem může být vyostřená konfliktní situace, mezi žáky či žákem a učitelem. V takovémto případě zasahuje ředitel jako třetí strana. Při řešení těchto situací by měl ředitel vystupovat objektivně, nestranně, ale zároveň působí jako soudce, který v závěru určuje případné kompenzace a tresty.

Obvyklý vztah mezi ředitelem a žákem bývá povrchní. Žák ředitele běžně vidá, je pro něj autoritou. Na většině základních škol bývají ředitelem uváděny akce k různým příležitostem, jako jsou Vánoce, začátek školního roku, konec školního roku, atd. Jeho osoba na žáka tedy působí a společně s učiteli, byť v menší míře, přispívá k celkovému utváření osobnosti a charakteru žáka.

3.1.3 Vztah učitel – rodiče

Takovýto typ vztahu je možné obecně pojmut jako vztah rodičů žáků a školy celkově, protože samotný učitel je v takovémto případě zástupcem školy stojícím na jedné straně v kontaktu s druhou stranou, kterou představují právě zákonní zástupci žáka, tedy rodiče. Ale celkově je třeba sem zahrnout také ředitele školy, který se do kontaktu s rodiči dostává podstatně méně, než je tomu u učitelů, kteří komunikaci mezi školou a rodiči přímo realizují, ale ve vztahu školy a rodičů má také své významné postavení. Právě vztah mezi školou a rodiči je velice důležitý a ve vzdělání žáka hraje zcela zásadní roli.

Obecně se vztah mezi školou a rodiči žáků stal předmětem výzkumů koncem 50. let 20. století. Na základě těchto výzkumů byly stanoveny čtyři základní modely popisující a demonstrující vztah školy a rodiny. Chronologicky se jedná o model kompenzační, konsensuální, participační a model sdílené odpovědnosti.

Každý z výše jmenovaných modelů se věnuje vztahu a spolupráci školy a rodiny. Odlišnosti v těchto přístupech se projevují podle toho, v jaké době a podle toho také situaci se lidská společnost nacházela, jaké byly její vize a hodnoty. Jak je ale možné v jejich bližším popisu zjistit, postup času zajistil ve vývoji modelů vztahu školy a rodinu snahu co nejvíce zapojit rodiče žáků do práce školy. Prioritou ale přesto zůstává jasné vymezení kompetencí školy v průběhu procesu rozvoje dítěte na straně jedné a kompetencí jeho rodičů na straně druhé. Tyto skutečnosti jsou zákonně ošetřeny a zakotveny v legislativě.

Kompenzační model

Tento model dominoval v průběhu šedesátých a sedmdesátých let 20. století. Principem, na kterém se model zakládá, je představa nedostatečných schopností či možností některých rodičů dostatečně podporovat své dítě či děti v jejich rozvoji a to především ze socioekonomického hlediska. Zde nastupuje svou úlohu škola jako zástupce suplující tuto roli a rodičů a kompenzující jejich nedostatky. Časem se tento model vztahu školy s rodinou žáka začal uplatňovat i v těch případech, kde nedocházelo k žádnému socioekonomickému znevýhodnění rodiny, ale například k rozdílnostem v celkové socializaci v rodině, komunikačním či emocionálním odlišnostem v zázemí rodiny.

Rodiče byly u tohoto druhu kooperace se školou chápány a vnímány jen jako spolupracovníci v rozvoji a výchově dítěte. To škola byla iniciátorem a určovatelem postupů pro zlepšení školních výsledků žáka.

Konsensuální model

Konsensuální model vztahu školy a rodiny byl typický pro sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století a kladl důraz na nutnost komunikace mezi školou a rodinou. Škola i rodina byly ve smyslu výchovy a rozvoje dítěte chápány jako sobě rovné instituce. Ovšem komunikace mezi nimi probíhala spíše jednosměrně a iniciativa byla vedena především ze strany učitelů, kteří získávali informace od rodičů, aby byli schopni skloubit práci s dítětem v domácím prostředí a ve škole.

Participační model

Participační model byl rozšířen v osmdesátých a devadesátých letech 20. století. V tomto typu spolupráce rodiny a školy jsou rodiče vnímány jako plně schopni aktivně podporovat své dítě a jeho rozvoj a vzdělávání, ale ztrácí svou pozici socializační a výchovné instituce a některé úkoly rodiny v postavení vůči dítěti začíná přejímat právě škola a její zástupci – učitelé.

Model sdílené odpovědnosti

Model sdílené odpovědnosti vztahu rodiny a školy je novinkou a trendem posledních let. V procesu rozhodování v oblasti výchovy a rozvoje dítěte se zde většího podílu dostává jeho zákonným zástupcům, rodičům. Zároveň tento model klade důraz na sdílenou odpovědnost učitelů a rodičů žáka za jeho konečné výsledky. Smyslem celého tohoto modelu je zapojení rodičů do těch aktivit žáka, z nichž bude mít právě jejich dítě užitek.

3.1.3.1 Důvody pro kooperaci školy a rodiny

Skutečností je, že škola jako taková velice ovlivňuje a zasahuje do rodinného prostředí žáka, do celkového volného času rodiny, do jejího hodnotového systému. Jednotlivé

role, které zastupuje v rozvoji žáka škola a rodina se vzájemně doplňují, což s sebou ale samozřejmě přináší hrozbu potenciálního vzniku nějakého rozporu, ať už v již zmíněném hodnotovém systému či v metodách výchovy a vzdělání dítěte. Vzhledem k tomu, že v určitém věku dětí má na jejich rozvoj škola a její prostředí zahrnující učitele, žáky, obraz školy vůči veřejnosti, a tak dále, větší vliv než rodina, je důležité, aby tyto dva výchovné subjekty spolupracovaly.

Obecně je hlavním důvodem pro spolupráci rodiny a školy založen na využití potenciálu a možností rodičů žáka tak, aby byl splněn kýžený cíl, tedy dosáhnout správné výchovy a kvalitního vzdělání jejich dětí. Nestačí tedy jen zaujmout pasivní roli, ale naopak aktivně se na celém procesu podílet.

Existují dva druhy argumentů, které obecný záměr aktivního zapojení rodiny do vzdělávacího procesu dítěte shrnují, ale v dalších zásadách se liší.

První kategorie argumentů tvrdí, že pro správnou péči rodičů o dítě je nutné jejich pochopení toho, co je ve škole předmětem pozornosti jejich dítěte, a čím se zde zabývá a zároveň s jakými výsledky. Je tedy zcela zásadní, aby rodiče měli přístup k údajům o práci a výsledcích svých dětí a dostalo se jim také možnosti diskuze ohledně progrese, jíž se jejich dětem povedlo dosáhnout či způsobu práce s dítětem. Zároveň je také nutné zmínit, že rodiče by měli mít právo zasahovat do tvorby politiky školy.

Druhá kategorie argumentů je orientována na působení rodičů na školní výsledky dětí, protože právě jejich postoj ke školní výchově a vlivu na rozvoj dítěte má na konečné výsledky žáků zcela zásadní vliv. Postojem je myšlena iniciativa rodičů v kontaktech a komunikaci s učiteli, pomoc a podpora rodičů dětí při plnění domácích úkolů, postoj rodiny k literatuře a dalším kulturním zdrojům. Dalším činitelem ovlivňujícím výsledky dětí ve škole je socioekonomická situace rodiny a následně také stav dané školy, čímž rozumíme její organizační atributy, zkušenosti a praxi učitelů, a tak dále.

V případě, že vycházíme z předpokladu, že rodiče se aktivně snaží a mohou podpořit své dítě v jeho rozvoji a vzdělání, je odpovědností a povinností školy navázat s rodinou užší pracovní a kooperační vztah.

3.1.3.2 Role rodičů

Konkrétní role rodiče představuje kvalitu jeho vztahu se školou, jejímž je dítě žákem. Tento vztah dále sestává z míry spolupráce, zájmu, hodnot a schopnosti rozdělit a sdílet kompetence.

Takovéto role rodičů ve vztahu ke škole dítěte známe čtyři. Jedná se o roli rodič jako klient – zákazník, rodič jako partner, rodič jako občan a rodič jako problém. V České republice je nejrozšířenějším typem role z výše zmíněných rodič jako klient, následující místo je obsazeno rolí rodič jako partner, na třetím místě je rodič dítěte ve vztahu ke škole vnímán jako problém a poslední místo je obsazeno rolí rodič jako občan. Každá z těchto rolí má svá určitá specifika a odlišnosti.

Rodič jako klient – zákazník

Základním principem této role je skutečnost, že každý rodič má možnost volby konkrétní školy, na níž bude jeho dítě studovat. Zjednodušeně řečeno je tedy jejím principem výběr zboží. Tento fakt logicky vede k motivaci škol prostřednictvím jejich soupeření o prvenství v očích rodičů a celkově tedy ke zkvalitnění jimi školami nabízených služeb. Jasným předpokladem pro průběžné ovlivňování kvality těchto služeb je spolupráce rodičů se školou. Rodiče zaujímající ve vztahu ke škole roli zákazníka se ovšem z nedostatku času či pohledu nemožnosti detailního pochopení veškerých procesů vzdělávacího procesu vedeného školou do práce školy příliš nezasahují a předpokládají, že zaměstnanci školy jsou odborníci, do jejichž práce není třeba se nijak aktivně vměšovat.

Model rodič jako zákazník tedy demonstruje situace, kdy až v případě nespokojenosti rodiče se školou, rodič zasáhne. Tímto zásahem ale bývá rovnou až poslední možnost, tedy výběr jiné školy. Takovýto typ rodiče se tedy v podstatě nijak aktivně nepodílí na vzdělávání svého dítěte a nevyvíjí se školou komunikaci a spolupráci.

Pro jednoduché určení rodiče zaujímajícího roli zákazníka ve vztahu ke škole svého dítěte existují tři hlavní rysy:

1. rodič si danou školu vybral úmyslně a cíleně
2. rodič požaduje pro výuku svého dítěte co možná nejkvalifikovanějšího pedagoga

3. rodič trvá na podávání informací ze strany školy

Rodič jako partner

Rodič zaujímající roli partnera ve vztahu ke škole a spolupráci s ní je ideálním případem a vzorem, jak by kooperace mezi těmito dvěma výchovnými a vzdělávacími institucemi měla fungovat.

Tento případ je možné popsat jako vyvážený vztah mezi školou a rodinou, který je doprovázen vzájemným doceněním přínosu v rozvoji dítěte obou stran. Přestože škola zastoupená učitelem je v této oblasti odborníkem, v takovémto případě se tuto pozici snaží potlačit a přijímat iniciativu a názory rodičů a zhodnotit je celkově jako přínos pro vzdělávací proces a cestu k dosažení kvalitní výchovy a vzdělání dítěte. Skutečností je, že rodiče, až na výjimky, nedisponují odborným vzděláním v oblasti vzdělávání dětí, na druhé straně je ale nutné uznat, že s konkrétním dítětem mají zkušenosti z praxe, které se nedají ničím nahradit. To jsou právě hodnoty, které by škola v celé spolupráci měla přijmout a ocenit. Samozřejmostí pro efektivní vybudování takovéhoho typu vztahu mezi stranami, jakými jsou rodiče a škola dítěte, je jistá úroveň vzájemného respektu, ochota a vědomí společného cíle.

Partnerství mezi školou a rodinou je ale dále možné rozdělit na dva druhy. Jedná o partnerství výchovné a partnerství sociální.

Výchovné partnerství vychází z účelu kvalitnější péče o dítě, jeho výchovy a vzdělání.

Na druhé straně partnerství sociální je uskutečňováno především za účelem dalšího rozvoje školy. Tento druh partnerství mezi rodinou a školou bývá praktikován prostřednictvím školní rady, různých forem komisí, spolků a sdružení.

Rodič jako občan

Role rodiče jako občana není v České republice příliš rozšířena. Jednoduše řečeno jde o vztah mezi občanem a státní institucí, při němž tedy rodič uplatňuje své právo občana vůči škole jako státní instituci. Rodiče tohoto typu role se zajímají o konkrétní školu i po dostudování jejich dítěte a rovněž je pro ně zcela zásadní občanská výchova.

Rodič jako problém

Rodiče tohoto typu nevyvíjejí úsilí o kontakt se školou. Na první místo staví zájmové kroužky dítěte, nutnost vypracovávání domácích úkolů má v jejich očích menší váhu a domnívají se, že oni sami mají na celkový rozvoj a vzdělání dítěte větší vliv než škola. Ve většině případů tento typ rodičů toleruje nutnost školní docházky a vzdělávacího procesu vedeného školou, ale upřednostňují jiné hodnoty a se školou aktivně nespolupracují.

Existují ale i do této role také zapadají rodiče, kteří naprosto nejeví žádný zájem o školní výsledky svých dětí a jejich rozvoj a nijak se do přípravy dítěte do školy nezapojují. S informacemi a úsudky učitele nesouhlasí či je naprosto ignorují.

Do takovéto skupiny rodičů se obvykle řadí osoby se soukromými problémy jako alkoholismus, a podobně, což zamezuje plnění jejich rodičovských povinností.

3.1.3.3 Formy kooperace rodiny a školy

Ohledně spolupráce školy a rodičů dítěte je velice nutné zmínit také formy, jejichž prostřednictvím je a měla by být kooperace těchto dvou subjektů realizována. Jedná se především o pravidelné podávání informací o hodnocení a prospěchu žáků spolu s možnostmi náhledu do konkrétních prací, chodu školy, pokrocích žáků, akcích pořádaných školou, přiblížení obsahu výuky rodičům. Existuje také určitá forma podpory rodinám se specifickými problémy a potřebami, možnost zapojení rodičů do řízení a chodu školy, a tak dále.

Samozřejmě nemůže jít o jednostranný vztah a je tedy nutné zmínit i formy zapojení se ze strany rodičů. Z tohoto hlediska jmenujme například pomoc při celkové přípravě dítěte na vyučování, aktivní snahu o navázání komunikace se školou ohledně zjišťování prospěchu a rozvoje dítěte, a podobně. Pro rozvoj dítěte je samozřejmě také velice prospěšné, aby se rodiče zapojovali do školou pořádaných aktivit či se angažovali v různých rodičovských sdruženích.

Celkově se ale předpokládá, že hlavní iniciativa by měla být vyvíjena školou a jejími zástupci, tedy učiteli.

3.1.4 Vztah učitel – veřejnost

Vznik a rozvoj vztahu mezi školou a veřejností je velice významným elementem školské politiky jako takové. Tento vztah svou existencí způsobuje nejen rozvoj sounáležitosti s místní komunitou, ale také posiluje stupeň zájmu a vyjádření podpory ze strany veřejnosti, v některých případech i cestou finančního přispění.

Nutné je také zmínit, že existující a kladný vztah mezi školou a veřejností zabezpečuje zájem rodičů a tím pádem nástup budoucích potenciálních žáků na danou školu.

Pro rozvoj vztahu školy s veřejností existuje řada institucí a organizací, s nimiž je záhodno být v kontaktu. Jedná se především o:

- místní správu
- kulturní zařízení
- umělecké skupiny
- speciální centra pro děti a mládež

Vztah školy a veřejnosti a zároveň jejich spolupráce může probíhat prostřednictvím mnoha forem, mezi něž patří například následující:

- „• zastoupení veřejnosti ve školní radě
- sociální a pracovní aktivity žáků v místních zařízeních a podnicích
- společné sociální programy a projekty školy a místní komunity
- otevřené dny školy
- týdny společenských aktivit školy“

3.1.5 Vztah učitel – učitel

Vztah mezi učiteli je druhem interakce, k níž v prostředí základní školy dochází také, a proto je nutné jej zmínit. Faktem ale je, že se v podstatě jedná o klasický kolegiální vztah na pracovišti, který je zvláštní pouze tím, že osoby této profese se do styku a vzájemného působení přímo při výkonu náplně svého povolání příliš nedostávají. Rozvoj tohoto druhu vztahu má ale také velký význam. Představuje především určitou formu vzájemné podpory a možnost dalšího rozvoje samotného učitele z profesního hlediska prostřednictvím přímé motivace fungující vlivem působení staršího, lepšího či zkrátka váženějšího kolegy.

3.1.6 Vztah učitel – žák

Vztah učitele a žáka základní školy je tím nejzásadnějším vztahem, který může ve školním prostředí vzniknout a rozvíjet se. Učitel na jedné straně představuje subjekt vzdělávání a výchovy dětí a žák na straně druhé je objektem vzdělávání a výchovy. Jsou hlavními činiteli celého vyučovacího procesu, který je v podstatě komunikací probíhající mezi těmito dvěma stranami.

Když se na tento vztah podíváme z historického hlediska, můžeme konstatovat, že učitel v podstatě nahradil funkci rodiče. V dřívějších dobách, kdy povinná školní docházka ještě nebyla zavedena a tedy nefungovala, byli učiteli svých dětí právě samotní rodiče, kteří jim předávali své vědomosti a dovednosti. Později ve společnosti došlo ke specializaci rolí a učitelem se stala cizí osoba.

Vztah mezi učitelem a žákem můžeme pojmenovat jako jejich vzájemnou interakci.

Jako každá interakce, samozřejmě i ta mezi žákem a učitelem má dvě strany. Jedná se o postavení žáka k učiteli a naopak postoj učitele k žákovi.

3.1.6.1 Vztah učitele k žákovi

Vztah učitele k žákovi je ovlivněn řadou vnějších i vnitřních faktorů. Jedná se například o postoj učitele k vlastní roli, jeho přizpůsobení učitelskému povolání, jeho osobnostní vlastnosti, jeho osobní situaci, vztah žáka k učiteli a další“.

Jednou ze základních dovedností učitele, která má zásadní vliv na jeho vztah k žákům je právě umění navázání a rozvoj harmonického vztahu s dětmi, o jejichž výchovu a vzdělání usiluje.

Ze strany učitele je také zcela zásadní jeho umění jednání s dětmi, které začíná samotným navázáním styku s žákem, v čemž hraje roli především jeho sociabilita, úroveň otevřenosti či uzavřenosti, společenská praxe a interakční dovednosti.

V kroku sledujícím po započetí kontaktu je kladen důraz na pedagogové umění vést a rozvíjet komunikaci s žákem. Děti ve věku studia základní školy jsou obecně velmi bystří a senzitivní a jsou tedy schopni pozorovat, zda učitel jedná v souladu se svými slovy. Současně je velice důležité, aby učitel uměl vhodně posoudit situaci v jemu svěřené třídě a týkající se jednotlivých žáků, respektoval individualitu žáků jako jednotlivců a byl schopen dedukce správných závěrů nutných pro další práci s konkrétními dětmi. Opomenout není možné ani úroveň odolnosti pedagoga vůči vnějším vlivům, jako je například jeho osobní životní situace, která nesmí zasahovat do výkonu jeho profese. Ke stresovým situacím ale dochází i přímo na poli školy, což je aspekt, který také nesmí ovlivnit učitelské uvažování a v těchto situacích je třeba uvažovat objektivně a nezahrnovat do rozhodování a posuzování své osobní nahlížení.

V souhrnu je tedy možné konstatovat, že na pedagogy, a to především pedagogy základních škol, jsou kladeny vysoké nároky a jejich osoby jsou vystavovány velkému tlaku.

3.1.6.2 Vztah žáka k učiteli

Jak je výše zmíněno, stejně jako je vztah učitele k žákovi ovlivněn řadou faktorů, je tomu tak i ze strany žáka ve vztahu k učiteli. V drtivé většině případů se počáteční navázání tohoto vztahu shledává s úspěchem. Žáci vidí v učiteli autoritu, přestože se jim ještě nedostalo žádných konkrétních zkušeností s jeho osobou.

S narůstajícím věkem dochází ke snižování vazeb a závislosti dětí na dospělých autoritách, což je stimulem pro pokles závislosti na samotném učiteli, jeho nárocích, požadavcích a kritice, ať už kladné či záporné. Současně ale dochází k prohlubování intenzity tohoto vztahu. V případě kladného vztahu mezi učitelem a žákem vede jeho škála od nízké obliby učitele až po obdiv, což bývá hodnocení především žáků ženského pohlaví. Záporný vztah těchto dvou stran demonstruje škála uvádějící menší výhrady vůči učiteli až po nenávist jeho osoby.

Zde je nutné zmínit samotný a vznik a příčiny vzniku kladného či záporného přístupu a posléze celkového vztahu mezi učitelem a žákem.

Ke vzniku kladného vztahu žáka k jeho učiteli dochází většinou pomaleji, průběžně. Naopak vznik záporného vztahu mívá rychlý průběh. Samozřejmě také hraje roli věk žáka. V případě nižšího věku, můžeme tedy říci prvního stupně základní školy, je pro učitele jednodušší si vybudovat se žákem kladný vztah. Jedná se totiž o období žákova věku, v němž ještě na dospělých autoritách lpí. V případě druhého stupně základní školy se již kladný vztah žáka k učiteli buduje hůře. Žáci tohoto věku již nespatřují v osobě učitele žádnou „tabuizovanou autoritu“ a začínají se v nich hromadit kritické výhrady. Pro žáky, jejichž věk je roven období puberty, čímž je obecně myšlen věk mezi desátým a šestnáctým rokem stáří dítěte, jsou charakteristické okamžité reakce na jakoukoliv chybu, již se pedagog dopustí. Takováto chyba bývá ze strany žáku tohoto věku doprovázena zbytečnými nelichotivými komentáři.

Vztah žáka k učiteli často nemusí být takový, jaký se na první pohled zdá. Obdiv učitele může žák pouze skrývat z obavy, že bude ostatními spolužáky nařknut z podlézání. Naopak kritizování a hanění učitele může být konečným důsledkem skrývaného obdivu učitele a pouhou předstíranou nenávistí. Na tyto skutečnosti je nutné brát ohled. Učitel

si musí při budování vztahu s jednotlivými žáky uvědomit, že se nejedná jen o několik jednotlivců, ale zároveň o celou skupinu, třídu a podle toho jednat.

Je důležité si uvědomit, že pro dítě bývají důležité jiné rysy budující vztah s dospělým, učitelem, než je tomu mezi dvěma dospělými stranami. Žáci oceňují nenadřazující se autoritu, snahu a schopnost pochopení, ochotu vyslechnout jejich mínění, a podobně. Přístup učitele se musí postupem času měnit a odpovídat věku jemu svěřených žáků. Ti totiž s narůstajícím věkem začínají vnímat také profesní dovednosti a vědomosti učitele, jeho snahu a umění jim tyto vědomosti předávat, charakter a lidské vlastnosti učitele.

3.1.6.3 Dělení složek vztahu učitele a žáka

Existuje několik složek, z nichž se vztah žáka a učitele musí skládat, aby byl tím správným vztahem. Jedná se o „kázeň, lásku, hranice, vzdělávání, péči, úctu, vedení, zařazování do společnosti a budování psychiky dítěte.“ Všechny tyto složky hrají ve vztahu učitele a žáka nezastupitelnou roli. Některé vyplývají spíše z postavení žáka, jiné naopak ze strany učitele směrem k dítěti.

V zásadě je možné v tomto výchovném vztahu odlišit tyto složky do shrnutí dvou typů vztahu. Jedná se o takzvaný funkční a osobní vztah.

- „Funkční vztah
 - kázeň
 - vedení
 - budování psychiky dítěte
 - vzdělávání
 - pravidla
 - zařazování do společnosti
- Osobní vztah
 - péče

- láska
- úcta
- žertování
- popovídání
- přátelství“

Oba typy vztahů by měly fungovat ve vzájemné rovnováze, přestože v praxi tomu tak často není. Dochází k situacím, v nichž učitelé kladou větší důraz na vztah funkční a principy osobního vztahu opomíjejí. K takovéto skutečnosti dochází především proto, že se pedagogové bojí rozvinout přátelský a osobní vztah se žákem, aby neutrpěl právě vztah funkční, tedy dodržování pravidel a celkové vyžadované kázně.

3.1.6.4 Budování a udržení harmonického vztahu žáka a učitele

Stejně jako je tomu i u jiných druhů vztahů, v každém druhu spolupráce, i u vztahu učitele a žáka platí, že pro zajištění funkčnosti je nutný respekt, ocenění druhé strany a jejich názorů, důvěra a vzájemná podpora při rozvoji.

V dnešní době již existují okrajová pravidla pro navázání a zajištění efektivního a harmonického vztahu mezi učitelem a dospívajícím žákem. Tato pravidla jsou jakýmsi pomocníkem pro učitele, kteří se snaží tento vztah navázat:

- „Naučte se pamatovat si jména. Je to předpoklad navázání osobního vztahu.
- Nesnažte se být „jedním z nich“. Působilo by to směšně a takový učitel rozhodně nevzbuzuje v žácích důvěru. Jedná se o druh vztahu nadřízený - podřízený. Buďte si vědomi svého povolání a rozdílného věku.
- Buďte sami sebou. Nesnažte se zapůsobit příliš umělým projevem nebo chytrostí, či napodobováním jiných.
- Rozvíjejte svůj smysl pro humor.

- Bud'te přizpůsobiví. Někdy není možné dopředu odhadnout, jak se dospívající zachovají.
- Navazování kontaktů nikdy nekončí. Vyžaduje to soustavnou snahu.“

Jak tomu ale bývá, i vztah mezi učitelem a žákem i žáky je jednodušší navázat než následně udržet. Existují proto také zásady, které popisují, jak se o takovéto vztahy starat:

- „Práce v týmu – „mladí hledají vzory, které by mohli napodobovat“. Když budeme rozvíjet dobré vztahy se všemi, mladí si toho všimnou.
- Vzory – nezaměřujeme se jen na to, co říkáme, přednášíme, ale náš vliv se bude projevovat spíše skrze naše činy, reakce, životní styl. Toto všechno na ně bude působit a budou třeba nevědomky napodobovat.
- Láska bez podmínek – musíme mít rádi, aniž bychom byli přítom na něco vázáni. Samozřejmě, že mladí dělají chyby (ostatně jako my všichni), ale i v těchto chvílích potřebují povzbuzení. Nemusíme souhlasit s tím, co dělají, ale děti/žáci musí vědět, že i přesto je stále přijímáme. Potřebují vědět, že nebojujeme proti nim, ale jsme na jejich straně.
- Setkání s žáky v jejich vlastním prostředí – sedět stále za katedrou je málo, je třeba vstoupit do jejich světa, zkoumat „kulturu mladých“, být ochotni poznávat jejich zájmy a starosti. Jen tak můžeme porozumět dospívajícím lidem. Samozřejmě, že všichni učitelé prošli dospíváním, ale člověk zapomene mnohé věci, které prožíval a jak myslel, a také každá generace je přece trochu jiná. Jedním z nejdůležitějších úkolů učitelské práce je dát mladým najevo, že o ně máme zájem. Jednoznačně tedy upřednostňujeme vztahy před vlastním vyučováním předmětů. Také je důležité setkávání se s mladými na jejich „vlastním území“, není dobré podceňovat školní soustředění, výlety, kulturní a poznávací akce, výměnné pobyty a další. Poddejme se myšlence tak zvaných „skrytých osnov“. Je třeba využít každou příležitost mimo třídu.
- Čas strávený s žáky – děti, dospívající přebývají, aby jim dospělí věnovali svůj čas a pozornost. Ukazujeme jim tím, že jsou pro nás důležití a že nám na nich záleží. Je to práce náročná i na čas.“

V souvislosti s radami, jak navázat a udržet kvalitní a kladný vztah učitele s žákem je nutné také zmínit, co nedělat, časté chyby, k nimž v této oblasti dochází, a jichž se právě učitelé mnohdy dopouštějí.

Není dobré srovnávat. Například: „Podívej se na Tomáše, on už úkol napsal a ty ho ještě stále nemáš hotový...“ nebo „Ty jsi nešikovný, hloupý...“. Výsledkem takovýchto nevhodných srovnání je pouhé ponížení žáka v kolektivu třídy a často není pro dítě motivující, ba naopak. Takto hodnocený žák se uzavře do sebe a začne se v něm rozvíjet zatrpkllost vůči učiteli, čímž zůstane jejich vztah poznamenán.

3.1.6.5 Vliv vztahu učitele a žáka na funkčnost výchovně - vzdělávacího procesu

Vztah mezi žákem a učitelem zahrnuje dva komponenty. Jedná se o tzv. vnější a vnitřní techniku. Vnější technika sestává ze samotného studia, odborných znalostí a teorií. Vnitřní technika představuje soucítění, zájem a empatii.

Tyto techniky by měly fungovat ve vzájemné rovnováze. Často ovšem dochází k nadřazenosti vnější techniky. Je ovšem nutné si uvědomit, že při převaze techniky vnější, nepocítí žák potřebnou důvěru k učiteli a učitel v něm nevzbudí potřebný zájem. Na druhé straně ale není možné vycházet pouze z vnitřní techniky, která sice způsobí navázání kladného vztahu mezi žákem a učitelem, ale v důsledku nedojde k dosažení kýženého cíle, tedy předání odborných znalostí a dovedností učitele žákovi.

Je tedy nutné mít na paměti, že oba prvky jsou na sobě navzájem závislé. Tuto skutečnost demonstruje například fakt, že vztah žáka a učitele, ať už kladný či záporný, může notně ovlivnit přístup dítěte ke vzdělávání se. V případě kladného vztahu mezi učitelem a žákem dochází k pozitivnímu postoji dítěte k učení. Naopak pokud mezi učitelem a žákem panuje negativní vztah, výsledkem bývá odmítavý přístup žáka k učení se předmětu, jehož je konkrétní pedagog vyučujícím. Ve finále tedy dojde ke zhoršenému prospěchu žáka a celkově špatnému vztahu k danému předmětu, i přestože dojde ke změně vyučujícího. Žák ztratí základní kameny látky, jež mu v dalším

pokračování budou chybět, a celkově v něm zůstane zakotven špatný dojem z konkrétního předmětu, který není lehké překonat.

3.1.7 Vztah žák – žák

Děti, a to především děti školního věku ve většině případů disponují výraznou potřebou někam zapadat. Touží po možnosti navázání vztahu se svými vrstevníky. Klasickým prostředím pro možnost vzniku a rozvoje takového typu vztahu je škola, především pak školní třída, v jejímž rámci se žák základní školy pohybuje nejčastěji, a s jejímiž členy je tedy v nejužším kontaktu. V rámci třídy, stejně jako je tomu ve společnosti, dochází ve většině případů k tvorbě jednotlivých komunit, na základě množství společně tráveného času, společných zájmů atd.

Ke vzniku takovéto skupiny ve třídě dochází v případě, že žáci mají příležitosti ke komunikaci, vzájemnému poznávání se, trávit pohromadě i mimoškolní čas, spolupráci na hromadném úkolu, a podobně.

Vztahy mezi jednotlivými žáky a jednotlivými komunitami ve třídě jsou základním předpokladem pro celkové fungování třídy jako kolektivu.

Přestože se jedná se vztahy výlučně mezi žáky a ne mezi žáky a učitele, i on má v této záležitosti jistou roli. Pro fungování vztahů a spolupráce žáků ve třídě, je nutné, aby dobře pracoval také třídní učitel. Je totiž nutné si uvědomit, že učitel žáky vede. Mezi významné metody, jejichž prostřednictvím dochází k tvorbě důvěry a stmelování skupiny žáků v kolektiv řadíme například různé skupinové pobyty.

Vztah mezi žáky je určen a blíže vyhraněn pohlavím, stářím, osobnostními charakteristikami (charakterové vlastnosti, temperament, emoce, motivace, zájmy, dovednosti...), sounáležitost s určitou sociální skupinou či celkovým přístupem.

Vztah mezi žáky základní školy je také úzce provázán se sociálními potřebami žáka. Zde jmenujme jako příklady potřebu ztotožnění se s něčím či někým, potřebu napodobovat, potřebu stát se součástí kladných vztahů a strach z jejich ztráty...)

Ve školním prostředí je dítě uváděno do do té doby neznámých formálních i neformálních vztahů, jež plynou z práce ve škole, vztahů učitele a žáka a mezi žáky samotnými.

Dítě se dostává do situace, v níž se musí začleňovat mezi své vrstevníky, prosadit se mezi nimi, uplatnit své názory a zájmy, obhájit své postavení v celé skupině, jíž třída či jedna komunita v rámci třídy je.

„Vrstevnická skupina se podle autorů stává základním faktorem socializace v dětství. Zhruba od 10 let začíná vliv vrstevníků nad vlivem dospělých převažovat. Do 12. až 13. roku dítěte bývají vrstevnické skupiny podle pohlaví homogenní (chlapecké a dívčí), s pubertou se vytvářejí smíšené. Pro tento věk je typické, že se jejich sociální život realizuje mimo školu.

Vytvářejí si své skupinové normy, hodnoty, postoje, formy komunikace, nezřídka na sebe poutají pozornost vnějšími příznaky (oblečení, účes, gesta atd.). Vrstevnická skupina tedy plní významné sociální funkce.“

Stále jasněji se projevuje skutečnost, že hodnotné výchovné vzdělávání nevychází pouze z jednotlivých žáků, jejich osobnostních rysů a charakteristik, individuální snahy při vedení výchovy, ale také z mikrosociálních vlivů. Jedná se o specifické znaky rodin jednotlivých žáků, konkrétních tříd, jejichž jsou studenty, učitelského sboru dané školy a také celkově školy samotné. Z těchto aspektů totiž vychází konkrétnost typů mezilidských vztahů, úroveň spolupráce, soutěživosti, schopnosti přátelství či nepřátelství, vztahů žáka ke vzdělávání a učivu, jednotlivým předmětům a také pochopení nutnosti vzdělání pro celkový život.

3.1.7.1 Role spolužáků a jejich smysl

Zcela zásadní pro navazování a fungování vztahů mezi žáky ve třídě je osvojení rolí spolužáků.

Spolužáci jsou vrstevníci navštěvující jednu třídu, mezi nimiž existuje vztah formální rovnosti.

„V mladším školním věku mají spolužáci mnohem menší subjektivní význam než učitel, od středního školního věku je tomu naopak. Na počátku školní docházky je třída vnitřně nediferencovanou sociální skupinou. Z hlediska dítěte je její složení náhodné, spolužáky si nemůže vybrat. Třída je stabilní a uzavřenou skupinou, nelze do ní libovolně přicházet a odcházet.

Ve vztahu ke spolužákům není dítě nijak zvýhodněno, nemá zde výlučné postavení, jaké má doma. Je členem skupiny se stejnými právy a povinnostmi, jako mají ostatní. Musí své aktuální potřeby podřít zde platným normám a potlačit své egocentrické tendence.“

Třída je zároveň jakýmsi referenčním souborem, prostřednictvím něž je možné provádět porovnání výkonů všech žáků, tvoří v podstatě normu. Ve spojitosti s tímto souborem je dítěti umožněno ukojit své nároky na úspěch a prosazení své osoby. Nebo naopak je možné prostřednictvím takového srovnání potvrdit vlastní nedostatečnost a pochybení.

Žák je svým spolužákům představen v první řadě prostřednictvím svého zevnějšku, který je stanoven především typem dítěte a stylem jeho oblečení, které vyjadřuje jistý sociální podtext. Známou skutečností je, že děti především nižšího školního věku se k jakýmkoliv odlišnostem staví odmítavě. V případě projevu jakékoliv různosti a nápadnosti spolužáka je u ostatních dětí vzbuzena určitá nejistota, protože nejsou naplněna jejich očekávání. Preference dětí jsou měněny nabýváním nových a nových zkušeností a proto již žáci vyšších tříd základní školy posuzují své spolužáky na základě jejich projevů a charakterových vlastností.

Pro soubor žáků věku studia základní školy hrají větší roli projevy spolužáků mimo vyučování. Jedná se zejména o styl komunikování s ostatními, ať už verbální či neverbální projevy komunikace, o znalost jazyka a jeho používání.

3.1.7.2 Tvorba a rozvoj vztahů mezi spolužáky a možné problémy

Vznik a rozvoj vztahů mezi žáky ve třídě základní školy nemá vždy kladný průběh a výsledek. Existuje řada faktorů, které přímo či nepřímo ovlivňují vývoj komunikace, spolupráce a vztahů mezi spolužáky celkově.

Jak již bylo výše zmíněno, zásadní roli v budování vztahů mezi spolužáky hraje třídní učitel. Jeho úlohou totiž je celou třídu vést a ze skupiny utvořit kolektiv. Měl by celou třídu důkladně sledovat a dle potřeby ovlivňovat a působit na ni či na jednotlivé žáky tak, aby výsledkem byla podpora kladných vlastností žáků třídy a naopak jejich odpuzení od vlastností záporných.

Pedagog by měl žáky vést ke vzájemné úctě, ochotě pomoci a být oporou, přátelství.

V případě jedináčků nebo dětí, které vynechaly docházku do mateřské školy, bývá navazování kontaktu a vztahů na základní školy obtížnější. Takovéto děti bývají uzavřenější, zakřiknuté, nekomunikativní, bojácné a straní se kolektivu. Je pro ně náročné prosadit svou pozici rovnocenného partnera a docházka do školy je pro ně hrůznou povinností.

Protože je ale školní docházka povinná, je třeba děti podpořit a pomoci jim se s takovými situacemi vyrovnat a naučit jednat.

„Jsou třídy, kam se většina žáků těší, cítí se tam dobře, mluví o naší třídě a je smutná, když školní docházka končí. Jsou však i třídy, které tvrdě diktují svým členům, co smějí, či nesmějí dělat. V nich jsou někteří žáci nešťastní už jen z pomyslení, že musí znovu jít mezi spolužáky, neboť zažívají posměch, slovní či fyzické napadání, systematické šikanování, o čemž zpravidla nevědí ani vyučující ani rodiče, dokud jedinec nezareaguje zoufalým činem. Připomeňme třídy, v nichž fyzicky slabší žáci nebo žáci s odlišnými názory trpí agresivitou spolužáků. Připomeňme třídy, v nichž převládá skupinové normy jdoucí proti škole, proti učitelům, proti rodičům. Připomeňme typy vyučujících, jejichž negativní působení na žáky vyvolává psychická mikrotraumata, která mohou vyústit v sociální problémy dětí s velkými dosahy pro jejich zdraví a další životní cestu.“

Je tedy jasné, jak zásadní je průběžná práce na vztazích mezi spolužáky a také podpora při jejich rozvoji ze strany učitele. Pedagog základní školy si musí být vědom, že jeho zásahu může být třeba nejen při vzdělávacích problémech žáků. Svým žákům by učitel měl být nejen vzorem a kantorem, ale také přítelem.

3.2 Konkrétní konflikty, k nimž může v prostředí základní školy dojít

Ve vztazích, které v prostředí základní školy vznikají a rozvíjejí se, přirozeně dochází ke konfliktům. Následuje výčet příčin konkrétních možných konfliktních situací dělený podle účastníků jednotlivých vztahů.

3.2.1 Vztah učitel – ředitel

Bezesporu jedním z hlavních příčin konfliktu mezi ředitelem a učitelem může být situace, v níž je řešen konflikt učitele a žáka, k níž je ředitel přizván jako rozhodčí strana a on se postaví na stranu žáka, i když ten často v právu není. K takovýmto situacím jsou mnohdy zváni rodiče konkrétního žáka a důvodem pro takovéto řešení bývá, že ředitel raději vyhoví a ustoupí rodičům, s nimiž by se v budoucnu mohl dostat do nepříjemností. Tento fakt ale znatelně poznamená vztah mezi učitelem a ředitelem a také učitelovu důvěru a respekt vůči řediteli.

3.2.2 Vztah ředitel – žák

Jak je již výše zmíněno, žák s ředitelem školy, jíž navštěvuje, přichází do kontaktu jen zřídka, pokud pomineme, že ředitel je zároveň vyučujícím daného dítěte, a tím pádem je situace rovna případu vztahu učitele a žáka.

Žák se s ředitelem setkává ve většině případů právě v situaci, kdy je řešen nějaký konflikt a ředitel má rozhodnout o viníkovi a případném trestu. To samo už konflikt vyvolává. Následný vývoj vztahu mezi těmito dvěma stranami tedy záleží na ředitelově nestrannosti a spravedlnosti. Pokud ředitel rozhodne nespravedlivě v žákův neprospěch, žák jeho osobu již nebude vnímat jako dospělou autoritu, naopak v jeho očích ztratí váhu.

3.2.3 Vztah učitel – rodiče

Vztah mezi učitelem a rodičem může být komplikovaný a proto se možností pro případný konflikt nabízí hned více.

Ke konfliktu mezi těmito dvěma stranami může dojít v případě, že rodič nebo naopak učitel nechce navázat dostatečnou spolupráci, snaží se o přehnanou komunikaci, dojde ke konfliktu žáka s učitelem či jiným žákem a rodiče jsou přizváni k řešení a neposlouchají objektivní argumenty, ale slepě se postaví na stranu svého dítěte.

Navazování vztahů mezi rodičem a učitelem, které překročí určité meze, také není vhodné a mohlo by poznamenat vzdělání a rozvoj žáka.

3.2.4 Vztah učitel – veřejnost

Vztah učitele, nebo lépe řečeno školy s veřejností zahrnuje spoustu subjektů, s nimiž může ke konfliktu dojít. Zásadní roli zde hraje pověst školy, od níž se spolupráce a komunikace s veřejností odvíjí. Pokud má škola špatnou pověst, konflikt s veřejností je nasnadě.

3.2.5 Vztah učitel – učitel

Jak již bylo výše zmíněno, vztahy mezi učiteli v podstatě představují kolegiální vztah na pracovišti. Ke konfliktům mezi učiteli často dochází z důvodu rozdílného přístupu k výuce a výchově žáků. Někteří učitelé jsou přísní, jiní naopak benevolentní.

V praxi je také možné se setkat s konflikty mezi vyučujícími stejného předmětu. Funguje zde určitá forma rivalita, která v nepřekročené míře může být přínosná, učitelé jsou motivováni a vybičováni k co nejlepším výkonům, potřebě se dále vzdělávat a rozvíjet. V opačném případě ale dochází právě ke vzniku konfliktů.

3.2.6 Vztah učitel – žák

Vztah učitele a žáka je jedním z potenciálně nejkonfliktnějších v prostředí základní školy. Učitel je forma dospělé autority, s níž se žák denně přímo setkává.

V této souvislosti může dojít ke konfliktům z výchovného hlediska, vzdělávacího hlediska, ale také osobního.

Nejčastěji vznikají mezi těmito stranami problémy, protože žák nedosahuje kvalitních výsledků a není poté spokojen s hodnocením od učitele.

S narůstajícím věkem žáka, zhruba od začátku druhého stupně základní školy, bývá častěji řešena kázeň. Žáci přestávají jednat se svými učiteli s respektem, bývají drzí a troufalí. V některých případech je možné mluvit až o šikaně učitele žákem.

Výše uvedeným pojmenováním konfliktů jako osobních je myšlen rozpor týkající se například sexuálního obtěžování, což bohužel také není ojedinělé. K takovéto události může skutečně dojít, ale také je možné ji ze strany žáka uměle vykonstruovat.

Ne jednou se stalo, že žák se zamiloval do svého vyučujícího a zklamán neopětováním jeho citů se rozhodl pro určitou formu své osobní pomsty. Z toho důvodu učitele veřejně nařkl ze sexuálního obtěžování, čímž odstartoval nezastavitelnou řetězovou reakci.

Učitel se nejen pro správný vývoj, výchovu a vzdělání dítěte, ale také pro svou vlastní ochranu musí stavět do role autority a jen z menší části zaujímat roli přítele. Pokud překročí určitou mez, žáka pustí do svého osobní sféry, nabídne mu týkání a podobně, může poté dojít k určitým nedorozuměním, jejichž vyústění může být fatální pro obě strany.

3.2.7 Vztah žák - žák

Vztah mezi žáky je druhým případem, v němž dochází k častým konfliktům. Vzhledem k výše zmíněnému dělení na jednotlivé skupiny v rámci třídy či celé školy samozřejmě přirozeně dochází ke vzniku konfliktů mezi nimi. Takovéto konflikty mohou zahrnovat rozdílnost názorů, zájmů a podobně, většinou se ale nejedná o nijak závažné problémy. Naopak je tomu ale u šikany či sexuálního obtěžování, což už jsou otázky vážné a hlavně bohužel časté.

Při řešení jakéhokoliv sporu mezi žáky je ale nutné mít na paměti, že každé dítě je jiné a podle toho je potřeba k jednotlivcům přistupovat.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 PRŮZKUM

Tato kapitola zahajuje praktickou část, která zahrnuje popis výzkumného problému jako takového, určuje cíl, hypotézy a výzkumnou otázku celého výzkumu a definuje konkrétní aplikovanou výzkumnou metodu pro sběr dat ve výzkumu použitých.

4.1 Charakteristika výzkumného problému

Výzkumný problém, kterému se práce věnuje je zaměřen na vztahy a konflikty, které na základní škole vznikají a probíhají. To znamená vztahy a konflikty mezi žáky, mezi žáky a učiteli, žáky a ředitelem školy, ale také mezi žáky a jejich rodiči.

4.2 Cíle výzkumu, výzkumná otázka

Cílem celého výzkumu je zjistit charakter vztahů na základní škole. K dosažení vytyčeného cíle výzkumu je zcela zásadní stanovit si výzkumné otázky, na něž poskytne dotazník odpovědi prostřednictvím odpovědí respondentů na jeho jednotlivé otázky. Na základě těchto otázek dojde ke stanovení výstupu a závěru celého výzkumu.

Výzkumné otázky:

- Jaké jsou vztahy žáků s třídním učitelem?
- Jaké jsou vztahy žáků k řediteli školy?
- Jaké jsou vztahy mezi žáky?
- Jaký je vztah žáků ke škole?

- Jaké jsou vztahy žáků s učiteli?
- Jaké jsou vztahy žáků s rodiči?
- Domnívají se žáci sami o sobě, že jsou přátelští a nekonfliktní?

Veškeré výzkumné otázky jsou stanovené tak, že výstupem může být kladná či záporná varianta.

4.3 Výzkumná metoda

Výzkumná metoda představuje postup využívaný při výzkumu, konkrétně získávání informací a dat pro něj. Existuje více druhů této metody, která je typická jistými charakteristickými vlastnostmi, jež je třeba dodržet.

Mezi druhy výzkumných metod se obecně řadí například pozorování, škálování, dotazník, interview, metoda verbálních výpovědí, obsahová analýza, případová studie (kazuistika), projektivní metoda a experiment.

4.3.1 Pozorování

Výzkumná metoda s názvem „Pozorování“ představuje jednoduše sledování aktivity osob, které jsou subjektem zkoumání, zaznamenávání výsledků a jejich hodnocení. Tímto subjektem mohou být nejen lidé, ale také věci, které při dané aktivitě používají a prostředí, v němž se během výkonu činnosti nacházejí.

4.3.2 Škálování

Škálování je procedura uskutečňovaná prostřednictvím rozmanitých druhů hodnotících škál, což jsou nástroje, díky nimž je možné zjistit míru vlastnosti daného projevu. Hodnocení konkrétního jevu je posuzovatelem vyjádřeno pomocí stanovení polohy na zmíněné škále.

4.3.3 Dotazník

Nejčastěji používanou metodou pro sběr dat při výzkumu je nepochybně dotazník, což je dáno zdánlivě snadným schématem dotazníku a možností hromadného získávání pro výzkum potřebných informací. Z toho důvodu je dotazník považován za velice ekonomický nástroj výzkumu a jeho předností je kromě možnosti získat data od velkého množství respondentů také úspora času s tím spojená.

Dotazník v podstatě představuje souhrn předem daného počtu otázek. Celý proces výzkumu, pro nějž je jako nástroj sběru dat zvolen dotazník probíhá tak, že respondent pročítá jednotlivé otázky, na něž následně odpovídá. Odpovědi mohou být předvolené – ano/ ne, předepsaný výběr odpovědí či je možné klást otázky tak, aby na ně respondent musel sám odpovědět kratší či delší odpovědí, z jejíž struktury jsou následně vyhodnocovány podstatné aspekty.

Výstupem dotazníku jsou data, která se mohou týkat osobních znalostí jedince, jeho postojů, názorů a hodnot. Otázky se mohou pojít s minulostí, přítomností i budoucností.

Výhody:

- nenáročná a rychlá administrace
- možnost oslovení početnějšího množství respondentů a získání větší kvantity informací
- možnost získání dat, k nimž bychom se jinou metodou nedopracovali

- plná anonymita respondentů

Nevýhody:

- subjektivita výpovědí
- je nutné počítat se skutečností, že na některé otázky dotazníku respondent vůbec neodpoví
- možnost, že respondentovi nebude tato metoda sběru dat vyhovovat
- absence možnosti dovysvětlení dané otázky
- v případě předvolených odpovědí je možné, že se respondent k některé z nich uchýlí jen z důvodu, že varianta, která by mu plně vyhovovala, není uvedena

Cíl dotazníku

„Přesná formulace konkrétního cíle a úlohy dotazníku ve vztahu ke zvolenému problému je základní podmínkou účelného koncipování dotazníku. Přispívá k cílevědomému obsahovému zaměření dotazníku i k jasnému zaměření jednotlivých položek na uzlové momenty. Naproti tomu nepřesné anebo příliš povrchní vymezení problému vede obvykle k nejasnosti celkové obsahové koncepce dotazníku a k orientaci na náhodné, nepodstatné stránky při shromažďování dat“

4.3.4 Interview

Interview je výzkumný nástroj pro sběr dat, díky němuž je možné zajistit nejen skutečnosti, které z odpovědí jednotlivých respondentů vyplývají, ale také jejich emotivní projevy u konkrétních otázek. Při sběru dat pomocí této výzkumné metody je možné využít příležitosti sledování reakce a konkrétní odezvy na danou otázku, podle čehož se mohou další otázky interview upravit.

4.3.5 Metoda verbálních výpovědí

Metoda verbálních výpovědí je poměrně novou metodou sběru dat přímo v pedagogickém výzkumu. Její princip spočívá v procesu, kdy dotazované osoby slovně vyjadřují své myšlenky spojené s výkonem dané aktivity. Jako příklad můžeme uvést učitele hovořícího o svých rozhodnutích v daných situacích během výuky. Výzkumník následně provádí záznam těchto hlasitých výpovědí svých respondentů, které posléze zanalyzuje a provede hodnocení.

4.3.6 Obsahová analýza

Obsahová analýza je v podstatě výzkumná metoda studování a analyzování komunikace, při níž dochází k měření a zaznamenávání daných proměnných. Nejvíce definic uvádí, že obsahová analýza je „analýza dokumentů a textů s cílem rozkrýt jejich vlastnosti s ohledem na položenou otázku. V kvantitativní analýze jde o zjištění četností výskytu předem daných kategorií, případně vztahy mezi výskyty jednotlivých kategorií v jednotkách textu.“

4.3.7 Případová studie (kazuistika)

Případová studie neboli kazuistika v podstatě popisuje jednotlivé zkoumané případy. Je možné ji využít při zkoumání jedince, celé skupiny osob či instituce.

Případová studie podrobně studuje jeden či více případů a celkově a celistvě je zachycuje. Základním předpokladem, na němž je celý princip případové studie vybudován, je skutečnost, že pokud provedeme detailní zkoumání jednoho případu, jednoduše poté pochopíme případy jemu podobné.

Případová studie se vyznačuje několika charakteristickými rysy:

- hromadí popisy úkazů celý případ provázející a analyzuje je
- je zaměřena na konkrétní aktéry výzkumu a jednotlivé události z jejich úhlu pohledu
- Průběh jednotlivých událostí zaznamenává v časové posloupnosti
- Výzkumník je nedílnou součástí případu

4.3.8 Projektivní metoda

Projektivní metoda není příliš známou výzkumnou metodou sběru dat, nebo alespoň v pedagogice. V podstatě jde o nabývání nepřímých údajů. Tento výzkumný nástroj bývá používán v případě analýzy produktů nějaké činnosti. Právě tyto produkty jsou prostředkem, do něž jsou promítány zkušenosti, postoje, mínění a přání zkoumaných osob. Tyto aspekty jsou výzkumníkem následně rekonstruovány a vyhodnocovány.

4.3.9 Experiment

Experiment, jiným názvem pokus, se vyznačuje několika základními prvky. Jeden z nich je nutnost zahrnutí minimálně dvou skupin osob fungujících za různých okolností. Tyto okolnosti hrají zcela zásadní roli, jejich charakter je kontrolován a princip vyhodnocení celého pokusu je založen právě na jejich vlivu na dané osoby.

Pro sběr dat a následné vyhodnocení celého výzkumu byla zvolena výzkumná metoda dotazník, která je jedním z nejefektivnějších nástrojů, které lze při výzkumu použít.

Dotazník byl složen celkem z 35 otázek s dvěma variantami odpovědí – ano/ ne. Otázky se týkaly vztahů spolužáků, vztahů žáků s třídním učitelem, ostatními učiteli, ředitelem školy a rodiči.

Otázky lze celkově rozdělit do sedmi kategorií, v jejichž rámci jsou i výsledky dotazníku posuzovány a hodnoceny. Jedná se o okruhy: „třídní učitel, ředitel, spolužáci, škola, ostatní učitelé, rodiče, já.“

Konkrétní podoba použitého dotazníku je uvedena níže.

1	Myslíš, že je tvůj třídní učitel férový?	ANO	NE
2	Znáš ředitele školy?	ANO	NE
3	Ublížil ti někdy nějaký spolužák?	ANO	NE
4	Chodíš rád do školy?	ANO	NE
5	Pomáhá ti třídní učitel?	ANO	NE
6	Myslíš, že jsou učitelé k tobě přátelští?	ANO	NE
7	Trestají tě rodiče?	ANO	NE
8	Pomáháš spolužákům?	ANO	NE
9	Dostal jsi někdy třídní důtku?	ANO	NE
10	Myslíš, že se prostředí školy zlepšuje?	ANO	NE
11	Máš kamarády ve třídě?	ANO	NE
12	Je pro tebe škola důležitá?	ANO	NE
13	Myslíš, že jsou učitelé k tobě féroví?	ANO	NE
14	Měl jsi někdy problém se svým třídním učitelem?	ANO	NE
15	Máš nějakého oblíbeného učitele / učitelku?	ANO	NE
16	Líbí se ti ve škole?	ANO	NE
17	Máš s nějakým spolužákem negativní zkušenost?	ANO	NE
18	Měl jsi někdy s ředitelem školy konflikt?	ANO	NE
19	Pomáháš rodičům?	ANO	NE
20	Udělal jsi někdy spolužákovi něco, co by se ti nelíbilo?	ANO	NE
21	Měl jsi někdy problém s rodiči?	ANO	NE

22	Je ve třídě někdo, kdo tě něčím rozčiluje?	ANO	NE
23	Máš s třídním učitelem kladný vztah?	ANO	NE
24	Máš ve škole s někým problém?	ANO	NE
25	Dostal jsi někdy ředitelskou důtku?	ANO	NE
26	Myslíš, že jsi kamarádský?	ANO	NE
27	Dostal jsi někdy více poznámek od jednoho učitele?	ANO	NE
28	Dají rodiče na tvůj názor?	ANO	NE
29	Líbí se ti ve třídě?	ANO	NE
30	Myslíš, že jsi nekonfliktní?	ANO	NE
31	Máš s rodiči kladný vztah?	ANO	NE
32	Učí tě ředitel školy?	ANO	NE
33	Zažil jsi někdy konflikt se spolužákem?	ANO	NE
34	Máš s nějakým učitelem problém?	ANO	NE
35	Myslíš, že jsi ve třídě oblíbený?	ANO	NE

Tabulka 1: Dotazník

4.4 Výzkumná skupina a její charakteristika

Výzkum byl proveden na pražské základní škole na Barrandově. Respondenti byli různých věkových kategorií a jejich celkový počet činil 222.

Tento vzorek byl zvolen záměrně. Pokud by byla vybrána konkrétní třída, výstupem dotazníku by byly pouze vztahy a případné konflikty v rámci této skupiny. Z toho důvodu bylo osloveno více odpovídajících napříč věkovými kategoriemi a školními třídami.

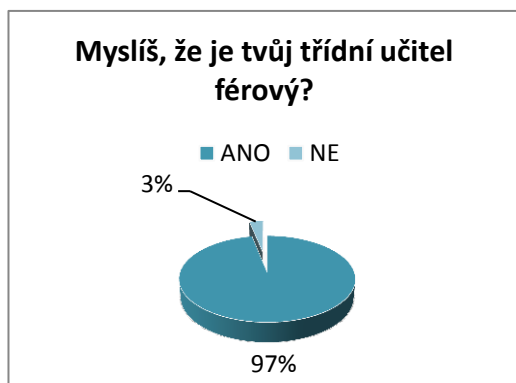
5 VÝSLEDKY PRŮZKUMU

Tato kapitola analyzuje a prezentuje výsledky celého provedeného výzkumu v podobě psaného textu a pro lepší názornost také prostřednictvím grafické podoby. V jejím závěru je vysloven verdikt ohledně celkové úspěšnosti či neúspěšnosti výzkumu vztahů na základní škole.

Výsledky dotazníku jsou vyhodnoceny na základě poměrů mezi kladnými a zápornými odpověďmi na konkrétní otázky. Vzhledem k tomu, že otázky jsou rozděleny do jednotlivých okruhů, výsledných hodnocení je celkem sedm. Jedná se o již zmíněné okruhy týkající se vztahů mezi žáky a třídním učitelem, ředitelem, ostatními spolužáky, školou, ostatními učiteli a rodiči. Poslední okruh je věnován pohledu žáka na sebe samého a svůj vztah k sobě samému.

Níže jsou umístěny výsledky jednotlivých otázek spolu s grafickým znázorněním, díky němuž je patrnější převažující typ odpovědi. Na základě těchto vyhodnocujících grafů bylo možné odpovědět na výzkumné otázky, jež byly v počátku praktické části této práce stanoveny.

a) Třídní učitel

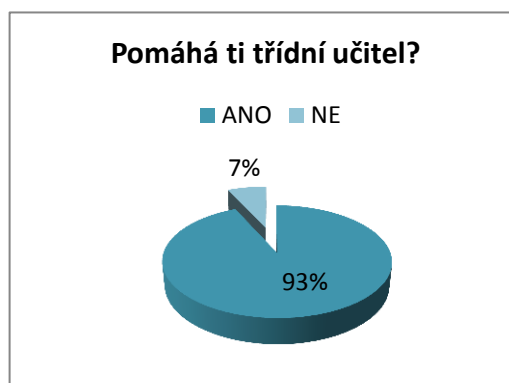
Graf 1: Myslíš, že je tvůj třídní učitel férový?

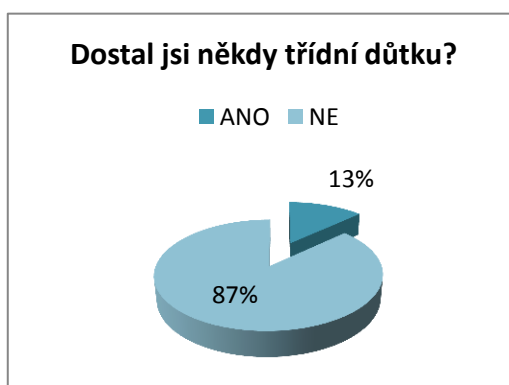
Graf 2: Máš s třídním učitelem kladný vztah?

Graf 3: Měl jsi někdy problém se svým třídním učitelem?

Graf 4: Pomáhá ti třídní učitel?

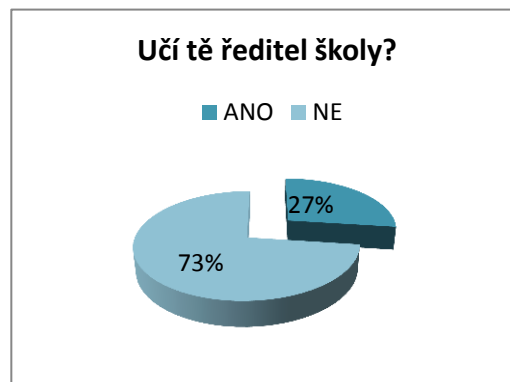
Graf 5: Dostal jsi někdy třídní důtku?

Výše uvedené grafy znázorňují výsledky otázek týkajících se vztahu žáků k třídnímu učiteli. Z výsledných čísel je patrné, že přestože většina z dotázaných žáků přiznává, že se se svým třídním učitelem někdy v minulosti dostala do konfliktní situace, panují mezi žáky a třídním učitelem vesměs kladné vztahy. Nasvědčuje tomu většina respondentů.

b) Ředitel

Graf 6: Znáš ředitele školy?

Graf 7: Učí tě ředitel školy?

Graf 8: Myslíš, že se prostředí školy zlepšuje?

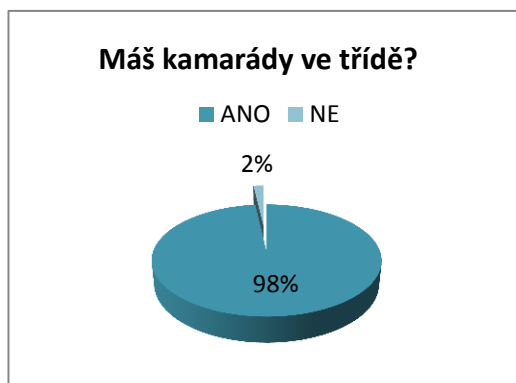
Graf 9: Měl jsi někdy s ředitelem školy konflikt?

Graf 10: Dostal jsi někdy ředitelskou důtku?

Grafy bodu nazvaného „Ředitel“ demonstrují vztahy a situace vznikající mezi žáky a ředitelem základní školy. Jak je z prvních dvou grafů patrné, většině dotázaných žáků je ředitel školy sice znám, ale vyučujícím nějakého předmětu je pouze pro menšinu z nich. Žáci také uvádějí, že do konfliktu s ředitelem se příliš nedostávají a jen nepatrné množství respondentů uvedlo, že bylo někdy v minulosti potrestáno ředitelskou důtkou.

c) Spolužáci

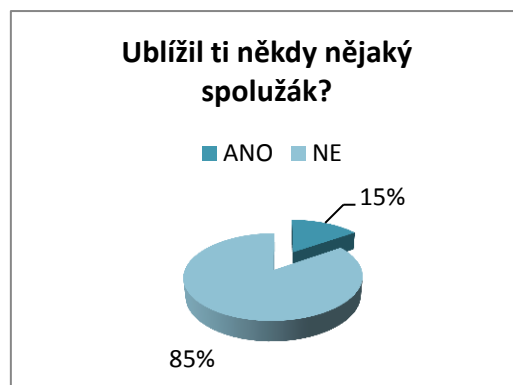
Graf 11: Máš kamarády ve třídě?

Graf 12: Je ve třídě někdo, kdo tě něčím rozčiluje?

Graf 13: Máš s nějakým spolužákem negativní zkušenost?

Graf 14: Ublížil ti někdy nějaký spolužák?

Graf 15: Zažil jsi někdy konflikt se spolužákem?

Z výše uvedených grafů je možné číst, že drtivá většina dotázaných žáků je ve vztahu s jinými žáky a zapojuje se tedy do kolektivu. Přesto ale větší část respondentů uznává, že někdo ze spolužáků je něčím rozčilil či rozčiluje, má s nějakým spolužákem negativní zkušenost z minulosti a zažila s ním nějakou konfliktní situaci. Za ublížení ale většina z dotázaných nic z tohoto nepovažuje a neoznačuje.

d) Škola

Graf 16: Chodíš rád do školy?

Graf 17: Líbí se ti ve škole?

Graf 18: Líbí se ti ve třídě?

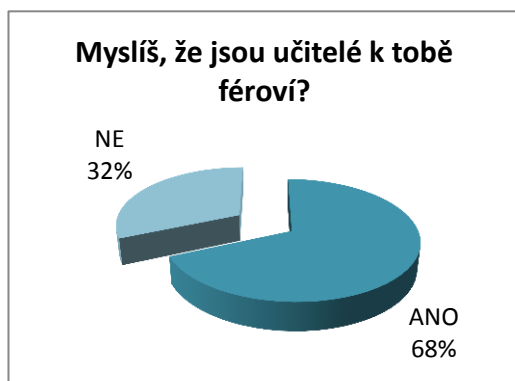
Graf 19: Je pro tebe škola důležitá?

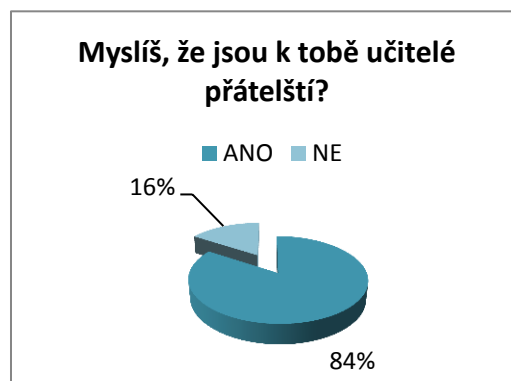
Graf 20: Máš ve škole s někým problém?

Tyto grafy demonstrují úroveň vztahu žáků ke škole jako takové. Tři čtvrtiny dotázaných žáků hodnotí návštěvy školy jako kladné. Na přímou otázku, zda se žákům líbí ve škole již byla odpověď nerozhodná a výsledkem je 50% ku 50%. Ve třídě, kde se utváří užší kolektiv, se ale většině respondentů líbí a také uznává, že je škola důležitá. Stejně jako je tomu ve třídní kolektivu, tak i v tom školním se většina dotázaných přiklání k tvrzení, že se v tomto prostředí nachází osoba, s níž má problém a dostává se do konfliktních situací.

e) Ostatní učitelé

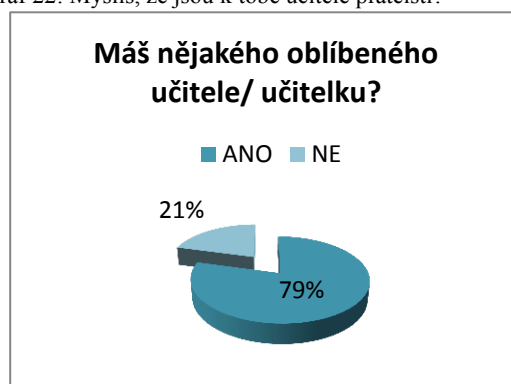
Graf 21: Myslíš, že jsou učitelé k tobě féroví?

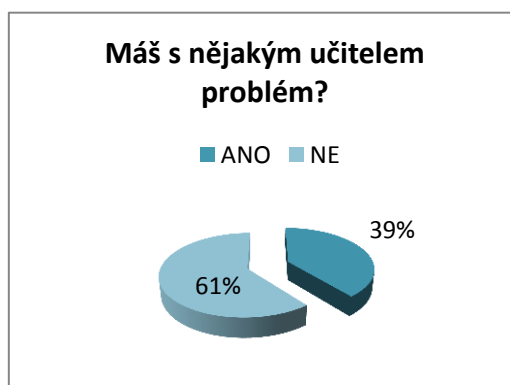
Graf 22: Myslíš, že jsou k tobě učitelé přátelští?

Graf 23: Dostal jsi někdy víc poznámek od jednoho učitele?

Graf 24: Máš nějakého oblíbeného učitele/ učitelku?

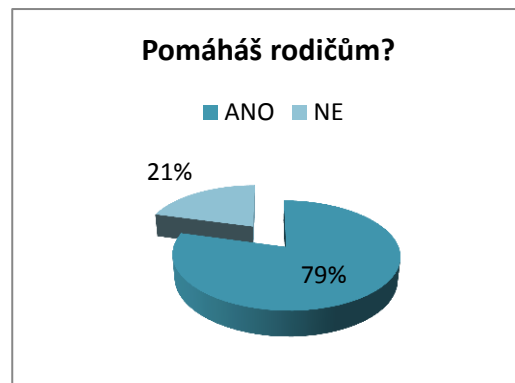
Graf 25: Máš s nějakým učitelem problém?

Výše umístěné grafy znázorňují, na jaké úrovni a jakého charakteru jsou vztahy mezi učiteli a žáky. Jejich výsledná čísla dokazují, že i přes skutečnost, která ukazuje, že většina dotázaných žáků obdržela od jednoho a toho samého vyučujícího více poznámek za nevhodné chování a má s nějakým konkrétním učitelem problém či problémy, větší část zároveň uznává učitele jako férové, přátelské a má dokonce konkrétního učitele či konkrétní učitele v oblíbě.

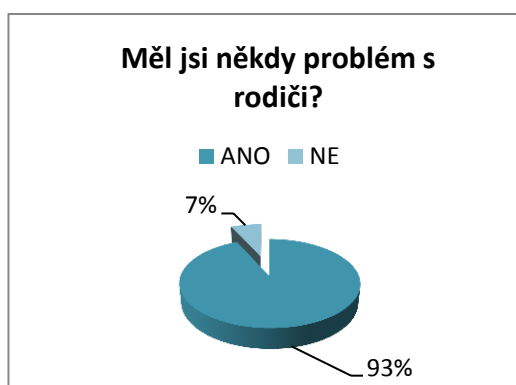
f) Rodiče

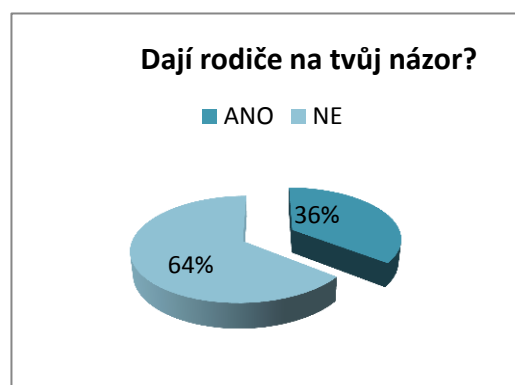
Graf 26: Máš s rodiči kladný vztah?

Graf 27: Pomáháš rodičům?

Graf 28: Měl jsi někdy problém s rodiči?

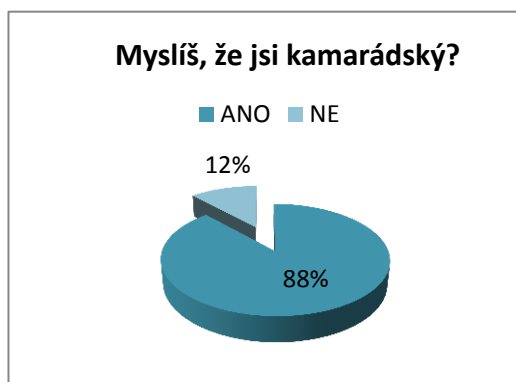
Graf 29: Dají rodiče na tvůj názor?

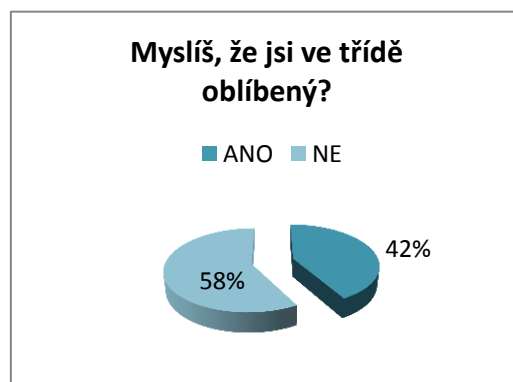
Graf 30: Trestají tě rodiče?

Tyto grafy jsou důkazem úrovně vztahů dotázaných žáků se svými rodiči. Většina respondentů se přiklání k uznání kladného vztahu se svými rodiči. Celých 79 % pomáhá svým rodičům v domácnosti. Přesto ale drtivá většina měla někdy v minulosti s jedním ze svých rodičů či oběma nějaký problém. Více než polovina respondentů tvrdí, že rodiče zohledňují jejich postoje a názory. Stejně tak je tomu ohledně dotazu na tresty udělované rodiči. Více než polovina uznává, že je svými rodiči trestána.

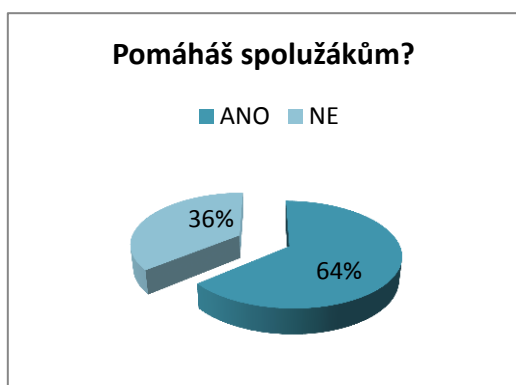
g) Já

Graf 31: Myslíš, že jsi kamarádský?

Graf 32: Myslíš, že jsi ve třídě oblíbený?

Graf 33: Pomáháš spolužákům?

Graf 34: Udělal jsi někdy spolužákovi něco, co by se ti nelíbilo?

Graf 35: Myslíš, že jsi nekonfliktní?

Zde vidíme grafické znázornění skutečnosti, že většina respondentů se o své osobě domnívá, že je přátelská, ve třídním kolektivu oblíbená, spolužákům nápomocná a nekonfliktní. Jen třetina z celkového počtu dotázaných uznává, že se někdy v minulosti dopustila na svém spolužákovi něčeho, co by se jim samotným nelíbilo.

5.1 Analýza výsledků a šetření

Jak je výše zmíněno, na základě těchto výsledků je možné stanovit relevantní odpovědi na v počátku praktické části stanovených výzkumných otázek.

- Jaké jsou vztahy žáků s třídním učitelem?

Procentuální výsledky odpovědí na otázky týkající se vztahu žáků se svým třídním učitelem vyjadřují kladný závěr. Toto tvrzení vychází ze skutečnosti, že většina respondentů považuje svého třídního učitele za férového, vzájemný vztah s ním považuje za kladný, přiznává, že třídní učitel je jim nápomocný a chování většiny dotázaných také nikdy nebylo ohodnoceno třídní důtkou. Fakt, že více než polovina respondentů přiznává, že měla se svým třídním učitelem někdy nějaký problém je pochopitelný a představuje pouhou jednu pětinu ze všech položených otázek zařazených do tohoto okruhu, která je v negativním postavení vůči postoji žáka ke třídnímu učiteli.

- Jaké jsou vztahy žáků k řediteli školy?

První dvě otázky týkající se vztahu žáků a ředitele školy jsou pouze informativní. Je tedy nutné vycházet z otázek: „Myslíš, že se prostředí školy zlepšuje?; Měl jsi někdy s ředitelem školy konflikt?; Dostal jsi někdy ředitelskou důtku?“ Na základě odpovědí na tyto otázky není možné vztah mezi žáky a ředitelem školy vyhodnotit jinak než pozitivně. Více než polovina respondentů považuje školní prostředí za zlepšující se a drtivá většina nikdy neměla s ředitelem školy konflikt ani nedostala ředitelskou důtku.

- Jaké jsou vztahy mezi žáky?

Výsledky otázek týkajících se vzájemných vztahů mezi spolužáky nejsou až tak jednoznačné, jako tomu bylo v předchozích dvou případech. Tři z pěti takto mířených otázek byly v průměru zodpovězeny kladně. Téměř celkový počet respondentů má ve třídě kamarády, nadpoloviční většina nemá s žádným svým spolužákem negativní zkušenost a nevybavuje si žádné ublížení svým spolužákem.

Velká část dotázaných ale uznává, že se ve třídním prostředí nachází spolužák či spolužáci, které je něčím rozčilují a také si vybavuje konkrétní konflikt se některým ze svých spolužáků. Na základě poměru tři ku dvěma tedy můžeme vztahy mezi spolužáky vyhodnotit na nadprůměrně kladné.

- Jaký je vztah žáků ke škole?

Výsledky tohoto okruhu otázek vyjadřují naprosto průměrný vztah dotázaných žáků ke škole, kterou navštěvují. Většina respondentů nerada chodí do školy a uznává s nějakou osobou ve škole problém. Na druhé straně většina tvrdí, že se jí ve třídě líbí a škola je pro ni důležitá. Otázka, která mohla být tedy rozhodující „Líbí se ti ve škole?“ dopadla ale naprosto nerozhodně mezi kladným a záporným stanoviskem.

Tyto aspekty tedy jasně vypovídají o vztahu žáků ke škole, který je naprosto nerozhodný a tím pádem průměrný.

- Jaké jsou vztahy žáků s učiteli?

Vztahy žáků s učiteli jsou podle výsledků dotazníků velice podobně kladné, jako je tomu v případě vztahů mezi žáky a jejich třídním učitelem. Většina žáků považuje své vyučující za férové a přátelské. Většina respondentů má dokonce v celém učitelském sboru svého oblíbence a nezaznamenala s nikým z nich žádný problém ve vztahu ke své osobě. Jediný aspekt, který vypovídá o vztahu dotázaných žáků a jejich vyučujících v záporném slova smyslu je fakt, že většina dotázaných dostala více poznámek od jednoho a toho samého učitele. Tato otázka je ovšem diskutabilní a její zmíněný výsledek nemusí nutně představovat známku špatného vztahu mezi žákem a učitelem.

V každém případě vztah mezi dotázanými žáky a jejich učiteli je na základě výsledků možné označit za kladný.

- Jaké jsou vztahy žáků s rodiči?

Výsledky dat týkající se vztahů žáků se svými rodiči jej vyjadřují jako nadprůměrně pozitivní. Dvě třetiny respondentů označují svůj vztah s rodiči za kladný a také tvrdí, že rodičům pomáhají. Nadpoloviční většina vypovídá, že rodiči není trestána. Drtivá většina dotázaných měla s rodičem či rodiči někdy problém a většina také tvrdí, že rodiče nedají na její názor. Opět je tedy možné uplatnit poměr tři ku dvěma, který ústí v závěr vyjadřující již výše zmíněné nadprůměrně pozitivní vztahy mezi žáky a jejich rodiči.

- Domnívají se žáci sami o sobě, že jsou přátelští a nekonfliktní?

Na základě odpovědí řadících se k otázkám ohledně náhledu žáků na svou vlastní osobu ve spojitosti se svou povahou je možné tvrdit, že dotázaní žáci jsou přesvědčeni, že jsou kamarádští, nápomocní, nekonfliktní a nečiní svým spolužákům nic, co by se jim samým nelíbilo. Nadpoloviční většina respondentů je ovšem i přesto přesvědčena, že v třídním kolektivu není oblíbená. Odpověď na otázku, zda se žáci domnívají, že jsou přátelští a nekonfliktní je nicméně jednoznačná a to pozitivní.

5.2 Vyhodnocení výsledků

V celkovém souhrnu výsledků výzkumu zaměřeného na vztahy a konflikty na základní škole, konkrétně mezi žáky, učiteli, ředitelem a rodiči, je možné označit tyto vztahy za pozitivní a tím pádem celý výzkum stanovit uspokojivým, protože bylo dosaženo v úvodu stanovených cílů.

6 SHRUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Závěrečná kapitola shrnuje praktickou část diplomové práce jako celek spolu s upozorněním na možné úvahy nad zjištěnými nedostatky v prostředí základní školy.

Na základě výše zmíněných informací a zjištění je možné dospět k závěru, že prostředí základní školy působí pro rozvíjení vztahů příznivě. Přestože mezi žáky samotnými i mezi nimi a učiteli či rodiči dochází ke konfliktům, celkové výsledky vypovídají o pozitivních a rozvíjejících se vztazích.

Nicméně všechny odpovědi samozřejmě nevyjadřovaly pouze klady a proto je možné takovéto odpovědi považovat za příležitost ke zlepšení.

V prostředí pražské základní školy na Barrandově by tedy stálo za úvahu zaměření se na charakter problémů mezi žáky a třídním učitelem, spolužáky ve třídě, důvod, proč žáci neradi navštěvují školu a je nutné je trestat kázeňskými postihy, či zda to skutečně nutné v každém případě je.

Pro rodiče by měla být zásadní otázka především skutečnost, že své děti nedostatečně začleňují do rozhodovacích procesů.

Vzájemné vztahy žáků mají zásadní vliv na soudržnost celé třídy či větší skupiny v rámci celé školy a je nutné si uvědomit a mít na paměti, že toto je základní aspekt pro každodenní interakci.

Vztahy, které dítě v prostředí základní školy navazuje nebo může navázat a rozvíjet jsou principiální pro jeho další rozvoj po všech stránkách, ať už se jedná o jeho další působení ve společnosti, potenciální profesi či osobním životě.

ZÁVĚR

V mé diplomové práci jsem se zabýval konfliktními situacemi na základní škole. Po uvedení teoretických informací o dané problematice v podobě teoretické části práce uvádí výzkum zaměřený na zjištění charakteru a stavu vztahů a vzniku a rozvoji konfliktů ve zmíněném prostředí.

V prvopočátcích tvorby mé diplomové práce jsem si utvořil představu o její konečné podobě. V úvodu jsem si jako cíl mé práce stanovil srozumitelně popsat vztahy a konflikty vznikající na základní škole a zároveň podat praktickou část celé práce formou výsledků výzkumu, které představují výstup celé práce.

V závěrečném souhrnu je možné označit výzkum za úspěšný. Výzkumné otázky stanovené v obsahu práce byly zodpovězeny, a na jejich základě bylo zjištěno, že tyto vztahy můžeme pokládat za pozitivní.

Diplomovou práci jsem vytvořil za pomoci knižních i internetových zdrojů.

Pro sběr dat potřebných při tvorbě práce bylo použito metod srovnávání, analýzy a dotazování.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BENDL, Stanislav. Jak předcházet nekázni aneb kázeňské prostředky. 1. vydání. Praha: ISV nakladatelství, 2004. 204 s. ISBN 80-86642-14-3.
- ČAPEK, Robert. Učitel a rodič. 1. vydání. České Budějovice: Grada Publishing, a.s., 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4640-1.
- GAVORA, Peter. Výzkumné metody v pedagogice – Příručky pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky. 1. vydání. Brno: Paido, 1996. 130 s. ISBN 80-85931-15-X.
- HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav. Sociologie výchovy a školy. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. 184 s. ISBN: 978-80-7367-327-7.
- HOPF, Arnulf. Sociální pedagogika pro učitele. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – pedagog. Fakulta, 2001. 179 s. ISBN 80-7290-053-6.
- CHLUDILOVÁ, Andrea. Bakalářská práce – Utváření vztahů mezi žáky ve škole. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra speciální pedagogiky, 2009. 28 s.
- KOHOUTEK, Rudolf a kol. Základy pedagogické psychologie. 1. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 1996. 183s. ISBN 80-85867-94-X.
- MACANOVÁ, Aneta. Bakalářská práce - Setkání s lidmi se závažným zdravotním postižením: reflexe studentů. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Katedra psychologie, 2010. 82 s.
- MEŠKOVÁ, Marta. Motivace žáků efektivní komunikací. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 134 s. ISBN 978-80-262-0198-4.
- PRŮCHA, JAN. WALTEROVÁ, Eliška. MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník nové, rozšířené a aktualizované vydání. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 398 s. ISBN 978-80-7367647-6.
- RABIŇÁKOVÁ, Dana. MIČIENKA, Marek. Konflikt, koření života, průvodce řešením konfliktů pro učitele středních škol. 2. revidované vydání. Praha: Partners Czech, 2004. 175 s. ISBN 80-239-3339-6.
- RABUŠICOVÁ, Milada a TRNKOVÁ, Kateřina. Role rodičů ve vztahu ke škole: teoretické koncepty. 1. vydání. Praha: UK Praha, 2003. 320 s. ISSN 0031-3815.
- RASER, Jamie. Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 142 s. ISBN 8071784591.
- SHEEDYOVÁ – KURCINKOVÁ, Mary. Problémové dítě v rodině a ve škole. 1. vydání. Praha: Portál, 1998. 284 s. ISBN 80-7178-174-6.

SKUTIL, Martin a kol. Základy pedagogicko – psychologického výzkumu pro studenty učitelství. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

STUHLÍKOVÁ, Iva. PROKEŠOVÁ, Ludmila. KREJČÍ, Milada. MAZEHOVÁ, Yvona. KOUŘILOVÁ, Jana. Zvládání emočních problémů školáků. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 176 str. ISBN 80-7178-834-2.

ŠPIČKA, Ivan. NOVÁK, Jindřich. Produkce a řešení konfliktních situací. 1. vydání. Praha: Alogodos, 1992. 35 s. ISBN 80-85317-05-2.

ŠVARŤÍČEK, Roman. ŠEDOVÁ, Klára a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VALISOVÁ, Alena. KASÍKOVÁ, Hana. Pedagogika pro učitele. 2. rozšířené a aktualizované vydání. České Budějovice: Grada Publishing, a.s., 2011. 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.

VESELÁ, Monika. Bakalářská práce - Vztah mezi učitelem a žákem a jeho vliv na výchovně vzdělávací proces. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, pedagogická fakulta, katedra pedagogiky, 2011. 67 s.

ZUZÁK, Tomáš. Hledání vztahu jako základ pedagogiky. 1. vydání. Hranice: Fabula, 2004. 192 s. ISBN 80-86600-16-5.

Seznam použitých internetových zdrojů

http://cs.wikipedia.org/wiki/Mezilidsk%C3%BD_vztah

<http://www.psychologie-online.cz/o-mezilidskych-vztazich>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Vztah>

<http://referaty-seminarky.cz/paradigmata/>

<http://www.vutbr.cz/utt/caste-dotazy/caste-dotazy-f26850/co-je-to-konflikt-zajmu-a-jak-jej-resit-d66632>

<http://zsv-portfolio.blog.cz/1106/prednaska-konflikt>

<http://rozvojpedagoga.eu/moduly/m3/6-2-typy-konfliktu-formy-reseni.html>

<http://mezilidske-vztahy.euweb.cz/konflikt.htm>

<http://www.slu.cz/math/cz/knihovna/ucebni-texty/Psychologie-krizovych-situaci/3-Reseni-konfliktu.pdf>

<http://spolecenske-vedy.blogspot.cz/2011/01/12-vznik-konfliktnich-situaci-socialni.html>

http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/V/Vztah_%C5%A1kola-ve%C5%99ejnost

<http://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/75/177>

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Myslíš, že je tvůj třídní učitel férový?.....	59
Graf 2: Máš s třídním učitelem kladný vztah?.....	59
Graf 3: Měl jsi někdy problém se svým třídním učitelem?	59
Graf 4: Pomáhá ti třídní učitel?	59
Graf 5: Dostal jsi někdy třídní důtku?	59
Graf 6: Znáš ředitele školy?.....	60
Graf 7: Učí tě ředitel školy?	60
Graf 8: Myslíš, že se prostředí školy zlepšuje?	60
Graf 9: Měl jsi někdy s ředitelem školy konflikt?	60
Graf 10: Dostal jsi někdy ředitelskou důtku?	60
Graf 11: Máš kamarády ve třídě?	61
Graf 12: Je ve třídě někdo, kdo tě něčím rozčiluje?	61
Graf 13: Máš s nějakým spolužákem negativní zkušenost?	61
Graf 14: Ublížil ti někdy nějaký spolužák?	61
Graf 15: Zažil jsi někdy konflikt se spolužákem?	61
Graf 16: Chodíš rád do školy?.....	62
Graf 17: Líbí se ti ve škole?.....	62
Graf 18: Líbí se ti ve třídě?.....	62
Graf 19: Je pro tebe škola důležitá?.....	62
Graf 20: Máš ve škole s někým problém?	62
Graf 21: Myslíš, že jsou učitelé k tobě féroví?	63
Graf 22: Myslíš, že jsou k tobě učitelé přátelští?.....	63
Graf 23: Dostal jsi někdy víc poznámek od jednoho učitele?	63
Graf 24: Máš nějakého oblíbeného učitele/ učitelku?	63
Graf 25: Máš s nějakým učitelem problém?.....	63
Graf 26: Máš s rodiči kladný vztah?.....	64
Graf 27: Pomáháš rodičům?	64
Graf 28: Měl jsi někdy problém s rodiči?.....	64
Graf 29: Dají rodiče na tvůj názor?	64
Graf 30: Trestají tě rodiče?	64
Graf 31: Myslíš, že jsi kamarádský?	65

Graf 32: Myslíš, že jsi ve třídě oblíbený?	65
Graf 33: Pomáháš spolužákům?	65
Graf 34: Udělal jsi někdy spolužákovi něco, co by se ti nelíbilo?.....	65
Graf 35: Myslíš, že jsi nekonfliktní?	65

Seznam tabulek

Tabulka 1: Dotazník	56-5
---------------------------	------

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Jiří Valík

Obor: Speciální pedagogika - učitelství

Forma studia: Magisterské kombinované studium

Název práce: Konfliktní situace na základní škole

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 63

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 21

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 12

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Felix Černoch, CSc.